

Schakels buiten zicht

Aanbevelingen voor Nederland en de EU
om de omzeiling van sancties tegen te
gaan

The West Wing is de officiële jongeren denktank van en voor het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken. De denktank adviseert het ministerie over diverse aspecten van het Nederlandse buitenlandbeleid. The West Wing is opgericht in 2015 en is de afgelopen jaren aanzienlijk gegroeid. Wat begon als een denktank voor de Directie Westelijk Halfrond, vandaar de naam The West Wing, is nu uitgegroeid tot een denktank voor het gehele ministerie. Zo werkt de denktank ook samen met de Adviesraad Internationale Vraagstukken. The West Wing bestaat uit een zorgvuldig geselecteerde groep van ongeveer 60 jonge professionals en studenten met een diverse academische en professionele achtergrond. Elk jaar meldt een nieuwe groep zich aan om de stem van de jonge generatie te laten horen in het Nederlandse buitenlandbeleid.

Dit jaar hebben Eenheid Sanctiebeleid en directie Internationale Marktordening en Handelspolitiek The West Wing de opdracht gegeven een beleidsadvies te formuleren over sanctieomzeiling via derde landen. Het rapport behandelt specifiek de volgende vraag: wat zijn de knelpunten in de internationale supply chain die Russische sanctieomzeiling mogelijk maken en welke diplomatieke en beleidsinstrumenten kan Nederland inzetten om deze omzeiling effectief tegen te gaan?

Dit rapport heeft als doel Nederlandse beleidsmakers en publieke actoren die betrokken zijn bij sanctienaleving en economische veiligheid te voorzien van concrete aanbevelingen om sanctieomzeiling door Rusland effectiever tegen te gaan. Het onderzoek combineert analyses van beleidsdocumenten met semi-gestructureerde interviews met experts. Daarbij ligt de nadruk op kwetsbaarheden binnen de supply chain van CHPI-goederen met specifieke aandacht voor de rol van derde landen, midden- en kleinbedrijven, en alternatieve betaalwijzen zoals crypto.

Dit rapport vertegenwoordigt niet de standpunten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken noch van de geïnterviewden. Het betreft een extern adviesrapport.

The West Wing
© 2025-2026

In opdracht van Eenheid Sanctiebeleid (ESB) en directie Internationale Marktordening en Handelspolitiek (IMH)
Gepubliceerd: mei 2026

Een woord van de trackleider

Het is een voorrecht geweest om het afgelopen jaar Track Sancties te mogen leiden. Dit rapport verschijnt in een tijd waarin sanctiebeleid urgenter is dan ooit. Vier jaar na de grootschalige invasie van Rusland in Oekraïne blijven sancties een cruciaal instrument in het beperken van de Russische oorlogscapaciteit. Tegelijkertijd ondermijnt sanctieomzeiling hun effectiviteit. Elke omzeilde maatregel houdt de Russische oorlogsmachine draaiende; elke verhindering daarvan betekent simpelweg één roebel minder voor de oorlog. Het recent aangenomen twintigste sanctiepakket van de Europese Unie onderstreept dit, met een expliciete focus op het tegengaan van omzeiling.

Het vraagstuk van sanctieomzeiling bleek daarbij minstens zo complex als urgent. Het snijvlak van geopolitiek, internationale handel en financiële systemen maakte dat er geen eenvoudige antwoorden waren. Ik wil daarom in het bijzonder de trackleden bedanken voor hun inzet, nieuwsgierigheid en betrokkenheid. De kwaliteit van dit advies is in grote mate te danken aan hun bereidheid om zich vast te bijten in een complex dossier en tegelijkertijd open te staan voor elkaars inzichten. Het onderzoeks- en schrijfproces coördineren met de trackleden kwam met veel plezier. Alle zelfgebakken koekjes, grapjes en drankjes op de borrel werkten bevorderend. Ik wil jullie bedanken voor alles wat ik van jullie heb geleerd!

Daarnaast gaat mijn dank uit naar de experts en betrokkenen die hun kennis en tijd met ons hebben gedeeld. Hun input heeft ons geholpen om het vraagstuk vanuit verschillende invalshoeken te benaderen en onze bevindingen te versterken.

Met trots presenteer ik dit advies namens de trackleden. Ik wens jullie allen veel leesplezier en hoop dat de inspanningen worden erkend die geleverd zijn om dit advies mogelijk te maken.

Joyce Geelof

Trackleider Sancties
The West Wing bestuur 2025-26

De auteurs

Lauren Jonker

MSc Finance

Conraad Spoon

MSc Quantum Information
Science & Technology

Aram Soby

MSc International and European
Governance

Durdane Sahin

BSc Governance, Economics and
Development

Veerle Kroon

MSc Political Science

Xi Hamans

MSc Crisis and Security Management
LLM European Law

Jacco van der Aart

Public Affairs Adviseur bij PBLCO
MA International Relations

Eline Hoeken

Research MA Asian Studies

Pieter Brouwer

MSc Economics

Chiel Stikkelbroeck

MSc Political Science
MA Theology and Religious Studies

Loubna Ben Abdelkader

LLM Law and Politics of International
Security

Soehayla Halouchi

MA International Relations

Executive Summary

Sanctieomzeiling door Rusland vindt op verschillende manieren plaats. Dit rapport onderzoekt de supply chain van goederen en richt zich op drie knelpunten die significant bijdragen aan sanctieomzeiling: de Nederlandse midden- en kleinbedrijven (mkb), doorvoer via derde landen en de crypto-schaduweconomie. Het **eerste knelpunt** begint bij het Nederlandse mkb, dat door beperkte capaciteit voor due diligence onbedoeld kan bijdragen aan omzeiling. Goederen worden zo toch naar niet-gesanctioneerde landen geëxporteerd. Deze niet-gesanctioneerde landen vormen het **tweede knelpunt**. Drie landen worden gebruikt als voorbeeld: Armenië, Thailand en de VAE. Deze landen zijn gekozen vanwege uiteenlopende belangen en geopolitieke relaties. Het **derde knelpunt** loopt parallel aan het geheel. Rusland maakt namelijk gebruik van alternatieve betaalstructuren, waaronder cryptoactiva, waardoor kapitaal kan circuleren buiten het toezicht van SWIFT en centrale banken.

Een keten is zo sterk als zijn zwakste schakel. Dit rapport toont aan dat supply chains daarin geen uitzondering zijn. Als één exporteur, één doorvoerland of één betalingsroute open blijft, kan de Russische oorlogsmachine blijven draaien.

Op basis van deze knelpunten doet The West Wing de volgende aanbevelingen, die geclassificeerd zijn per knelpunt en niveau van de aanbeveling.

Aanbevelingen

 Zet een informatiecampagne op over sanctiewetgeving voor het Nederlandse mkb	Nationaal Kennisverhogend
 Versterk de publiek-private samenwerking met Nederlandse bedrijven op het gebied van compliance en due diligence	Nationaal Publiek-private samenwerking
 Richt regionale aanspreekpunten in voor sanctienaleving binnen ESB/IMH	Bilateraal Organisatorisch
 Stem gerichte kennisuitwisseling af per derde land	Bilateraal/EU Kennisverhogend
 Verhoog interne kennis over cryptoactiva aan de hand van de Cryptokenniskaart	Nationaal Kennisverhogend
 Prioriteer cryptoregulering door het aanstellen van een Speciaal Gezant Crypto en crypto als thema op te nemen in handelsakkoorden	Bilateraal/EU Organisatorisch
 Verbreed publiek-private samenwerking tussen partijen betrokken bij crypto	Nationaal/bilateraal Publiek-private samenwerking

Inhoudsopgave

Een woord van de trackleider	3
De auteurs	4
Executive Summary	5
Inhoudsopgave	6
Lijst van afkortingen	8
Deel I: Probleem & Afkadering	9
1.1 Inleiding	10
1.2 Probleemstelling en beleidsvraag	10
1.2.1 Centrale probleemstelling	10
1.2.2 Afbakening	11
1.2.3 Centrale beleidsvraag	13
1.2.4 Doel en reikwijdte van het advies	13
1.3. Methodologie en verantwoording	13
1.3.1 Onderzoeksopzet	13
1.3.2 Onderzoeksmethoden	13
1.3.3 Ethische overwegingen en integriteit	14
Deel II: Probleemanalyse	15
2.1 Status quo	16
2.1.1 Proces van sanctiewetgeving	16
2.1.2 Naleving sanctiebeleid	16
2.1.3 Sanctieomzeiling	17
2.1.4 CHPI-lijst	18
2.2 Knelpunten in de supply chain	19
2.2.1 Voorbeeld standaard route	19
2.2.2 Knelpunt 1: Nederlandse bedrijven	20
2.2.3 Knelpunt 2: Derde landen	21
2.2.4 Knelpunt 3: Crypto-schaduw economie	23
Deel III: Aanbevelingen	25
3.1 Knelpunt 1: Nederlandse bedrijven	26
3.1.1 Aanbeveling 1: Informatiecampagne	27
3.1.2 Aanbeveling 2: Publiek-private samenwerking	28
3.2 Knelpunt 2: Derde landen	30
3.2.1 Aanbeveling 3: Regionale aanspreekpunten	30
3.2.2 Aanbeveling 4: Kennisuitwisseling	32

3.3 Knelpunt 3: Crypto-schaduweconomie	35
3.3.1 Aanbeveling 5: Kennisniveau verhogen	36
3.3.2 Aanbeveling 6: Crypto hoger op de politieke agenda	36
3.3.2.1 Instrument 1: Speciaal Gezant Crypto	36
3.3.2.2 Instrument 2: Crypto in handelsakkoorden	37
3.3.3 Aanbeveling 7: Publiek-private samenwerking	37
Deel IV: Afronding	40
4.1 Conclusie	41
4.2 Discussie	42
Deel V: Bronnenlijst	43

Lijst van afkortingen

AFM	Autoriteit Financiële Markten
ASEAN	Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
CASP	Crypto-Asset Service Provider
CCFC	Crypto Cash Fusion Cell
CHPI	Common High Priority Items
DAO	Directie Azië Oceanië
DAM	Directie Midden-Oosten Noord-Afrika
DEU	Directie Europa
DNB	De Nederlandsche Bank
EEU	Euraziatische Economische Unie
ESB	Eenheid Sanctiebeleid
EU	Europese Unie
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FEC	Financieel Expertise Centrum
FIOD	Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
FIU	Financial Intelligence Unit
Fte	Fulltime-equivalent
ICP	Internal Compliance Program
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IMH	Internationale Marktordening en Handelspolitiek
JenV	Ministerie van Justitie en Veiligheid
KYC	Know Your Customer
Mkb	Midden- en kleinbedrijf
MiCAR	Markets in Crypto-Assets Regulation
OM	Openbaar Ministerie
OTC	Over-the-counter
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
SAR	Suspicious Activity Report
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
TFR	Transfer of Funds Regulation
VAE	Verenigde Arabische Emiraten
VK	Verenigd Koninkrijk
VS	Verenigde Staten

DEEL I PROBLEEM EN AFKADERING

Inleiding

Probleemstelling
en beleidsvraag

Methodologie en
verantwoording

1.1. Inleiding

Ondanks een streng sanctieregime vanuit Nederland en de EU ten opzichte van Rusland vinden goederen nog altijd hun weg naar het oorlogsgebied. Dit komt voornamelijk voort uit de complexiteit van het monitoren van de supply chain van dual-use goederen, oftewel goederen die voor zowel civiel als militair gebruik kunnen worden ingezet. Binnen deze dual-use goederen verdienen met name de items op de Common High Priority Items (CHPI)-lijst bijzondere aandacht. Hieronder vallen bijvoorbeeld microchips, maar ook andere componenten die onder meer inzetbaar zijn in wapensystemen. Deze lijst omvat goederen met een hoog risico op misbruik in Russische wapensystemen, die bovendien daadwerkelijk zijn aangetroffen op het slagveld in Oekraïne. Zo meldde NOS in 2023 dat in Russische wapensystemen microchips werden aangetroffen die afkomstig waren van NXP Semiconductors.¹ Dit past in een breder patroon waarbij Rusland in 2023 binnen drie maanden tijd circa 150 miljoen euro aan microchips van Nederlandse fabrikanten importeerde.²

Ondanks de geldende sancties komen onderdelen die in de EU worden geproduceerd via derde landen toch in Rusland terecht. Dit onderstreept een belangrijke uitdaging: het tegengaan van sanctieomzeiling via alternatieve handelsroutes. Tegelijkertijd is er nog onvoldoende inzicht in de betrokken actoren en knelpunten binnen de supply chain van CHPI-goederen. Hierdoor blijft sanctieomzeiling mogelijk, wat de effectiviteit en geloofwaardigheid van het sanctieregime ondermijnt.

1.2. Probleemstelling en beleidsvraag

1.2.1 Centrale probleemstelling.

Het omzeilen van sancties gebeurt op verschillende manieren. In dit onderzoek ligt de focus op omzeiling via doorvoerlanden en financiële omzeiling.

Bij omzeiling via derde landen worden goederen waarvoor exportrestricties richting Rusland gelden alsnog uitgevoerd via niet-gesanctioneerde landen. Hierbij spelen zowel tussenhandelaren in derde landen als Nederlandse bedrijven een rol. Zo is de Nederlandse export van deze goederen naar derde landen sinds de oplegging van de sancties significant gestegen.³

¹ Siebe Sietsma en Paulus Houthuijs, "Miljoenen Chips Nederlandse Fabrikanten Belanden in Rusland Ondanks Sancties", *NOS*, 27 januari 2023, <https://nos.nl/artikel/2461459-miljoenen-chips-nederlandse-fabrikanten-belanden-in-rusland-ondanks-sancties>.

² Roemer Ockhuijsen en Mitchell Van de Klundert, "Handelsdata Tonen: Rusland Importeerde Nog Voor Miljoenen Aan Nederlandse Chips", *NOS*, 26 juni 2024, <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2526158-handelsdata-tonen-rusland-importeerde-nog-voor-miljoenen-aan-nederlandse-chips>.

³ Robbert Rademakers e.a., "Abnormale Toename Export van Sanctiegoederen Naar 'Uitwijklanden'", *ESB*, 21 februari 2024, <https://esb.nu/abnormale-toename-export-van-sanctiegoederen-naar-uitwijklanden/>.

Om gesanctioneerde goederen aan te kopen maakt Rusland gebruik van alternatieve betaalstructuren, zoals cryptomunten en waardevolle grondstoffen.⁴ Hierdoor kan Rusland de (financiële) sancties omzeilen en kan geld circuleren zonder het toezicht van de Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)⁵ of centrale banken. Deze vorm van financiële sanctieomzeiling vormt het tweede onderdeel van de probleemstelling in dit onderzoek.

1.2.2 Afbakening

Sanctieomzeiling is een grootschalig probleem dat zich in verschillende vormen manifesteert. Gezien de diversiteit van deze vormen van omzeiling is een afbakening van het vraagstuk noodzakelijk. Per vorm van sanctieomzeiling is beoordeeld of deze binnen de reikwijdte van dit advies valt. Daarbij zijn bewuste keuzes gemaakt om bepaalde vormen van omzeiling buiten beschouwing te laten. Relevante voorbeelden hiervan worden hieronder toegelicht. Ook is bij de afbakening meegewogen welke aanbevelingen aansluiten op het huidige beleid ten aanzien van sanctieomzeiling.

Ten eerste is ervoor gekozen om de schaduwvloot niet mee te nemen in het advies, hoewel dit een bekend en veelvuldig toegepast instrument voor sanctieomzeiling is.⁶ Op dit terrein is, zo blijkt uit gesprekken met ESB, al veel kennis beschikbaar binnen overheidsinstanties. Dit heeft geleid tot verschillende beleidsinitiatieven. Bovendien ligt de primaire verantwoordelijkheid voor verdere beleidsontwikkeling en handhaving met betrekking tot de schaduwvloot bij meerdere actoren buiten BZ, zoals Defensie en uitvoeringsorganisaties.

Ten tweede is gekeken naar brievenbusfirma's en hun rol in sanctieomzeiling. Hoewel dit een relevant mechanisme voor sanctieomzeiling is, bleek er onvoldoende data beschikbaar om hierover een onderbouwd beleidsadvies op te stellen. Daarnaast vereist dit vraagstuk diepgaande juridische kennis, die buiten de expertise en opdracht van The West Wing valt.

Tenslotte is er binnen de bredere categorie van financiële sanctieomzeiling bewust gekozen om te focussen op cryptovaluta. Dit betreft een relatief nieuw en snel ontwikkelend terrein, terwijl het kennisniveau en de beleidsmatige prioritering binnen BZ momenteel nog beperkt kunnen zijn. Door cryptovaluta als specifieke vorm van sanctieomzeiling centraal te stellen, kan beter worden ingespeeld op de groeiende rol van cryptovaluta bij sanctieomzeiling en de toenemende druk die dit legt op de effectiviteit van bestaande sanctiemechanismen.

⁴ "Chainalysis Report Reveals 700% Surge in Crypto Sanctions Evasion During 2025 Amid Rising State Activity", *AML Network*, 10 maart 2026, <https://amlnetwork.org/sanctions-enforcement/chainalysis-report-reveals-700-surge-in-crypto-sanctions-evasion-during-2025-amid-rising-state-activity>

⁵ SWIFT is een wereldwijd netwerk waarmee banken en andere financiële instellingen veilig en betrouwbaar berichten voor betaal- en effectentransacties tussen verschillende landen en valuta digitaal uitwisselen. Het biedt een onontbeerlijke infrastructuur voor het wereldwijd grensoverschrijdend betalingsverkeer.

van: Betaalvereniging Nederland, "SWIFT - Betaalvereniging Nederland", in Betaalvereniging Nederland, geraadpleegd op 12 maart 2026, <https://www.betalvereniging.nl/kennisbank/marktinfrastructuur/swift/>

⁶ Kasper Nollet, "Honderden Olieschepen Varen Onder Valse Vlag: Wat Is de Russische 'schaduwvloot' en Waarom Is Ze Zo Belangrijk?", *VRTNWS*, 2 oktober 2025, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/10/02/wat-is-de-russische-schaduwvloot/>

In dit rapport wordt sanctieomzeiling uitgelicht aan de hand van knelpunten in de supply chain van goederen. Er is hiervoor gekozen, omdat een supply chain op overzichtelijke wijze het pad van een product schetst en daarbij duidelijk maakt welke actoren relevant zijn in het omzeilingsproces. Door specifieke knelpunten in de supply chain te identificeren en hier vervolgens gerichte adviezen voor te formuleren, kunnen effectieve maatregelen worden getroffen. Hoewel een supply chain uit veel knooppunten kan bestaan, kent deze een aantal dominante fases en mechanismen. De analyse richt zich daarom op drie schakels in de keten. Op basis van deze knelpunten worden de beleidsadviezen geformuleerd:

1. Midden- en kleinbedrijf (mkb)

Lokale producenten en exporteurs spelen een rol bij Russische sanctieomzeiling. Doorgaans is dit geen gevolg van opzet, maar van beperkte capaciteit en kennis om grondige due diligence uit te voeren. Normaliter ligt de aandacht vooral op grote spelers die vaak al goedlopende processen voor sanctienaleving hebben ingericht. Bij het mkb is dit echter vaak niet het geval. Vanwege deze beperkte weerbaarheid is ervoor gekozen om de focus in dit onderzoek te leggen op het mkb, in het bijzonder op bedrijven die CHPI-goederen produceren of exporteren.

2. Derde landen

Derde landen vormen een cruciaal tussenstation in de supply chain. Dit onderzoek focust zich op drie landen: Armenië, Thailand en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE). Deze landen vormen casussen die staan voor verschillende typen relaties met Nederland en de EU. Armenië is relevant vanwege de sterke economische en veiligheidsbanden met Rusland gecombineerd met toenadering tot de EU. Thailand vertegenwoordigt een meer pragmatische economische samenwerking met zowel Rusland als de EU. De VAE fungeert voornamelijk als internationaal handels- en financieel knooppunt. Andere grote derde landen, zoals Turkije, China en India, zijn bewust niet als casus geselecteerd. Deze landen vervullen namelijk een bredere en meer structurele rol in de wereldeconomie, waarbij geopolitieke belangen en directe handelsrelaties dominant zijn dan de rol van doorvoerland. China is hiervan het duidelijkste voorbeeld: het land opereert als geopolitieke grootmacht met een eigen strategische agenda en kan daardoor niet worden beschouwd als een typische casus van een doorvoerland. Het opnemen van dergelijke complexe actoren zou de vergelijkbaarheid tussen casuslanden beperken en het moeilijker maken om specifieke mechanismen van sanctieomzeiling via derde landen te identificeren.

3. Crypto-schaduweconomie

Voor het verkrijgen van gesanctioneerde goederen zoals drones en chips en door de opgelegde financiële sancties worden alternatieve betalingsmiddelen gebruikt. Dit draagt bij aan de totstandkoming van een crypto-schaduweconomie, die het mogelijk maakt om via gedecentraliseerde betalingssystemen betalingen uit te voeren zonder de tussenkomst van SWIFT. Dit gebeurt met actieve betrokkenheid van de gesanctioneerde staat, die een sterke nationale crypto-economie benut en instrumenten zoals roebelgedekte tokens of stablecoins ondersteunt. Hierdoor ontstaat een autonoom financieel systeem dat steeds vaker wordt benut door gesanctioneerde landen.

1.2.3 Centrale beleidsvraag

Voor het onderzoek van dit advies staat de volgende vraag centraal: **“Wat zijn de knelpunten in de internationale supply chain die Russische sanctieomzeiling mogelijk maken en welke diplomatieke en beleidsinstrumenten kan Nederland inzetten om deze omzeiling effectief tegen te gaan?”**

1.2.4 Doel en reikwijdte van het advies

Het doel van dit beleidsadvies is het beperken van de operationele capaciteit van de Russische oorlogsmachine. Concreet betekent dat: de invoer van CHPI-goederen in Rusland beperken. Daarbij is het opvoeren van de kosten voor Rusland een belangrijke strategie. De onderliggende aanname is dat omleidingsroutes, naarmate deze kostbaarder en moeilijker worden, minder aantrekkelijk en schaalbaar zijn voor Rusland. Dit kan de effectiviteit van het EU-sanctiebeleid vergroten, al is dit mede afhankelijk van de mate waarin Rusland alternatieve routes weet te ontwikkelen.

Dit advies is hoofdzakelijk gericht aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ). Hoewel dit advies relevant is voor alle partijen die betrokken zijn bij de knelpunten binnen de supply chain, ligt de primaire verantwoordelijkheid voor de coördinatie van de ontwikkeling en naleving van sancties binnen de Rijksoverheid bij BZ, met name ESB en directie IMH.

Dit advies streeft ernaar niet alleen Nederlandse belangen mee te wegen, maar ook die van betrokken derde landen, om zo een gelijkwaardige samenwerking te faciliteren. Dit is van belang, omdat sancties alleen effectief zijn wanneer alle betrokken partijen deze naleven. Het advies onderstreept daarom nadrukkelijk het belang van het versterken van bestaande instrumenten om sanctienaleving te waarborgen.

1.3 Methodologie en verantwoording

1.3.1 Onderzoeksopzet

De theoretische basis van het onderzoek is het *as is, transition, to be*-kader. Het doel is een transitie van de huidige situatie (*as is*) naar de ideale uitkomst (*to be*), waarin sancties niet langer worden omzeild. Deze verandering (*transition*) is de kern van ons beleidsadvies. De focus ligt daarbij op CHPI-goederen, vanwege het belang hiervan voor Russische militaire en economische doeleinden. De supply chain van deze producten begint bovendien vaak in Nederland. Hierdoor wordt verwacht dat gerichte maatregelen relatief veel impact kunnen hebben.

1.3.2 Onderzoeksmethoden

Dit onderzoek maakt gebruik van een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden. In de oriënterende fase is een grondig literatuuronderzoek uitgevoerd, gecombineerd met expertinterviews om de belangrijkste knelpunten te identificeren. Per knelpunt zijn er vervolgens verdiepende interviews afgenomen, in sommige gevallen ook een vervolginterview. Deze interviews dienden om aanbevelingen te formuleren en te toetsen. De geïnterviewde experts omvatten relevante stakeholders, waaronder bedrijven, beleidsmakers, lokale actoren en specialisten op het gebied van sanctienaleving.

Daarnaast wordt gebruikgemaakt van open source data-analyse, zoals handelsdata en beschikbare rapporten, ter ondersteuning en validatie van de bevindingen uit de interviews. Naast interne evaluaties hebben verschillende feedbacksessies met de directie IMH en ESB plaatsgevonden.

Ten slotte is er op elke aanbeveling een *ripple analysis* toegepast. Deze methode brengt de verwachte effecten van de aanbevelingen op de korte, middellange en lange termijn in kaart. Er is besloten om deze analyse per aanbeveling toe te passen, zodat het overzicht wordt behouden en de effecten van verschillende maatregelen beter van elkaar kunnen worden onderscheiden.

Korte termijn
(0-12 maanden)

Middellange termijn
(1-3 jaar)

Lange termijn
(3-5 jaar)

1.3.3 Ethische overwegingen en integriteit

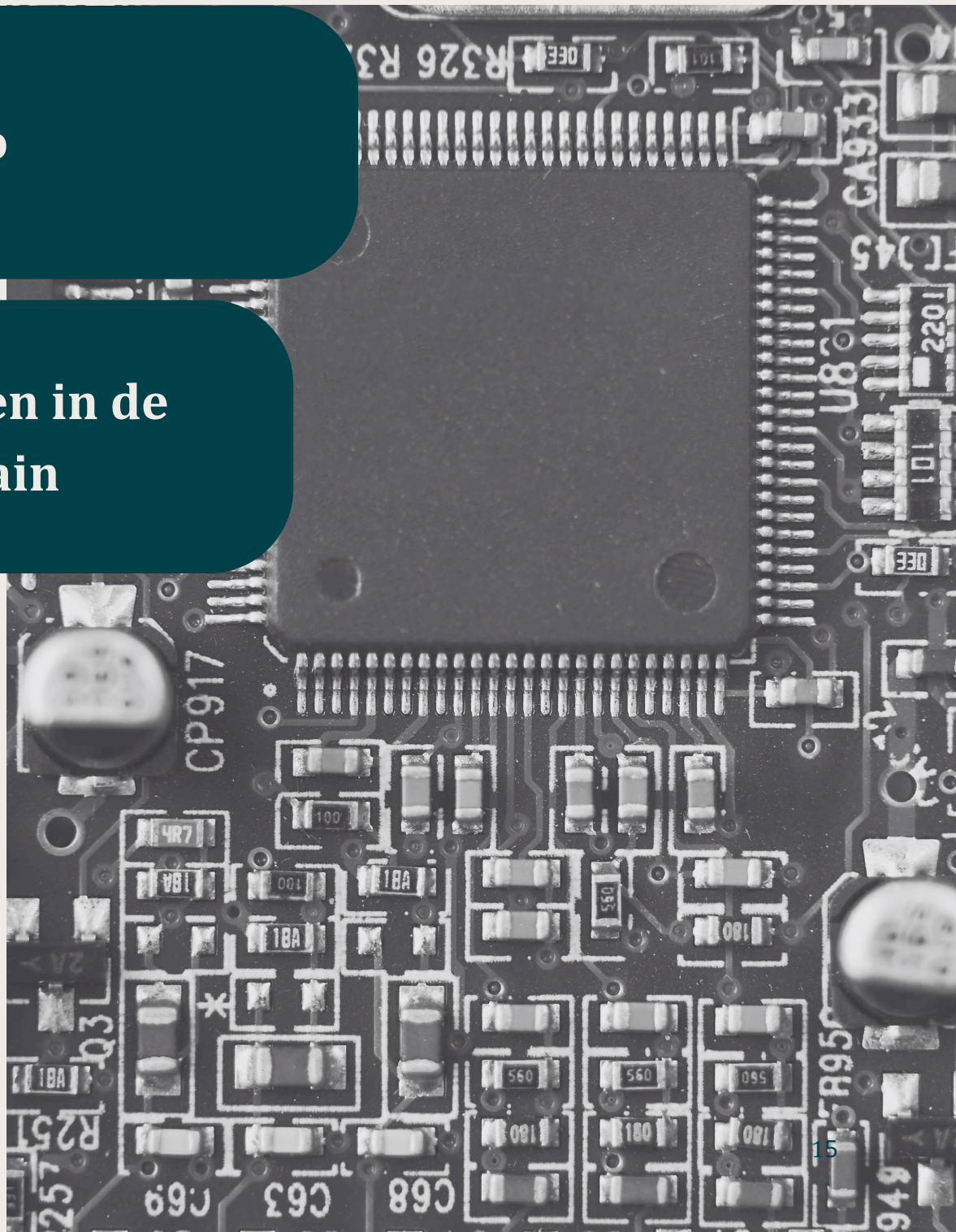
Dit onderzoek hanteert duidelijke ethische richtlijnen bij het verzamelen, bewaren en gebruiken van data. Voorafgaand aan interviews is expliciet toestemming gevraagd voor het maken van audio-opnamen. Deze opnamen zijn uitsluitend voor onderzoeksdoeleinden gebruikt, veilig en anoniem opgeslagen en na afronding van het onderzoek verwijderd. In de verslaglegging is de anonimiteit van geïnterviewden gewaarborgd. Daarnaast is zorgvuldig met data omgegaan door bevindingen steeds in de juiste context te plaatsen, om misinterpretatie te voorkomen en recht te doen aan de menselijke dimensie van het onderzoek. Alle data zijn vertrouwelijk en conform geldende privacyrichtlijnen behandeld.

DEEL II

PROBLEEMANALYSE

Status quo

Knelpunten in de
supply chain

2.1 Status quo

Om inzicht te krijgen in de problematiek, wordt de huidige totstandkoming, implementatie en handhaving van het Europese sanctiebeleid geschetst. De te bespreken onderdelen zijn: het proces van sanctiewetgeving, de naleving van bestaande sancties op nationaal niveau en de kwetsbaarheden rond sanctieovertreding en sanctieomzeiling. Tot slot de CHPI-lijst, die fungeert als instrument om risicovolle goederenstromen beter te identificeren en te controleren.

2.1.1 Proces van sanctiewetgeving

Op 23 april 2026 is het twintigste en tot nu toe (ten tijde van schrijven, mei 2026) meest recente sanctiepakket tegen Rusland aangenomen.⁷ De sancties omvatten onder meer een verbod op de invoer van Russisch vloeibaar aardgas en maatregelen tegen bedrijven die Russische energie-inkomsten ondersteunen. Ook zijn maatregelen tegen de schaduwvloot, Russische financiële tegoeden en Russische diplomaten uitgebreid.

De Europese Raad bepaalt de politieke richting van EU-sancties. De Raad van de Europese Unie neemt vervolgens unaniem sanctiebesluiten in de Raad Buitenlandse Zaken. Voorstellen komen van de Europese Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger.⁸ De Europese Commissie speelt daarnaast een belangrijke rol bij het monitoren van de implementatie en naleving van sancties door lidstaten.

2.1.2 Naleving sanctiebeleid

Hoewel sanctiepakketten momenteel enkel op EU-niveau worden uitgeschreven, ligt er op nationaal niveau ook een juridische basis voor. Momenteel wordt de Sanctiewet 1977 gemoderniseerd met een nieuw wetsvoorstel. Deze 'wet internationale sanctiemaatregelen' is ingediend bij de Tweede Kamer en heeft als doel om de overheid meer bevoegdheden te geven om sancties effectief af te dwingen. Dit kan onder meer gedaan worden door strengere meldplicht en meer toezicht.⁹

Het eerste aanspreekpunt voor exportcontrole en vergunningen is de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer, onderdeel van de Douane. Zij vormen de schakel tussen de politieke besluitvorming in Brussel en de handhaving in Nederland. Ook de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) speelt een cruciale rol in het handhaven van en toezicht houden op sanctienaleving.¹⁰ De financiële sancties en transacties worden daarnaast door banken gecontroleerd, die verdachte transacties direct moeten melden aan De Nederlandsche Bank (DNB)¹¹ of de Financial Intelligence Unit (FIU).¹²

⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, "Europese Unie (EU) Neemt 20ste Sanctiepakket Aan Tegen Rusland", *Rijksoverheid*, 23 april 2026, <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2026/04/23/europese-unie-20e-sanctiepakket-rusland>

⁸ "How The EU Adopts and Reviews Sanctions", *Consilium EU*, 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-adoption-review-procedure/>

⁹ "Wet Internationale Sanctiemaatregelen", *Raad van State*, 8 december 2025, <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@152497/w02-25-00209-ii/>

¹⁰ "Beleid Voor Internationale Sancties", *Rijksoverheid*, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationale-sancties/beleid-voor-internationale-sancties>

¹¹ "Financiële Sancties", De Nederlandse Bank, geraadpleegd 12 maart 2026, <https://www.dnb.nl/betrouwbare-financiële-sector/financiële-sancties/>

¹² "Meldingsplicht", FIU-Nederland, geraadpleegd 26 januari 2026, <https://www.fiu-nederland.nl/home/meldingsplicht/>

Het naleven van de EU-sancties gebeurt op lidstaatniveau. Door de verschillende belangen binnen de EU is de handhaving niet altijd consistent, wat effectiviteit vermindert. Zo kregen lidstaten Hongarije, Tsjechië en Slowakije een uitzondering van de EU, waardoor zij zich niet hoeven te houden aan het importverbod van Russische olie.¹³ The West Wing onderstreept het belang van het afstemmen van handhaving en het vergroten van informatie-uitwisseling in het tegengaan van sanctieomzeiling.

Naast de overheidsinstanties, hebben ook Nederlandse bedrijven de verantwoordelijkheid om het sanctiebeleid na te leven. De wijze waarop dit gebeurt laat echter ruimte voor ambiguïteit. Bedrijven maken gebruik van uiteenlopende maatregelen voor naleving. Zo kunnen zij gesanctioneerde bedrijven of personen screenen, of kunnen zij contractuele clausules opnemen om sanctieomzeiling via derde landen en partijen te voorkomen. Binnen de huidige regelgeving wordt dit beschreven als best effort. De huidige situatie leidt er dus toe dat bedrijven op eigen initiatief onderzoek moeten doen naar de uiteindelijke eindbestemming en eindgebruiker van de producten.

Grote bedrijven hebben betere toegang tot compliancetools, toepassingen die helpen bij het controleren en beheren van nalevingsactiviteit; zij hebben hier intern meer capaciteit en budget voor. Bedrijven die deze financiële middelen hebben, kunnen gebruik maken van private screening opties. Voor mkb's is dit anders, zo laat onderzoek van het CBS zien. Van het aantal bedrijven dat toetreedt tot de exportmarkt in landen met een verhoogd sanctierisico is bijna 90% mkb.¹⁴ Dit geeft het belang van kleinere bedrijven weer in het tegengaan van sanctieomzeiling.

2.1.3 Sanctieomzeiling

Tussen 2022 en 2024 zijn er ongeveer 300 situaties vastgesteld van juridische sanctieovertredingen in de 27 EU-lidstaten.¹⁵ Het is onduidelijk in hoeverre dit een beeld geeft van de daadwerkelijke omvang van sanctieomzeiling, wat een complexer probleem is. In geval van omzeiling houden lidstaten en hun bedrijven zich wel aan de regelgeving, maar exporteren bijvoorbeeld producten naar derde landen die zich niet aan de sancties hoeven te houden. Dankzij (juridische) omwegen kunnen daardoor nog steeds producten naar Rusland worden vervoerd. Omdat dit past binnen de kaders van de wet, maken Rusland en derde landen hier gebruik van. Deze vorm van sanctieovertreding is daarom het aandachtspunt voor dit onderzoek.

¹³ Pia Engelbrecht-Bogdanov, "Three Years Since Russia's Invasion Of Ukraine, How Effective Are The EU's Sanctions?", *Transparency International EU*, 20 februari 2025, <https://transparency.eu/three-years-since-russias-invasion-of-ukraine-how-effective-are-the-eus-sanctions/>

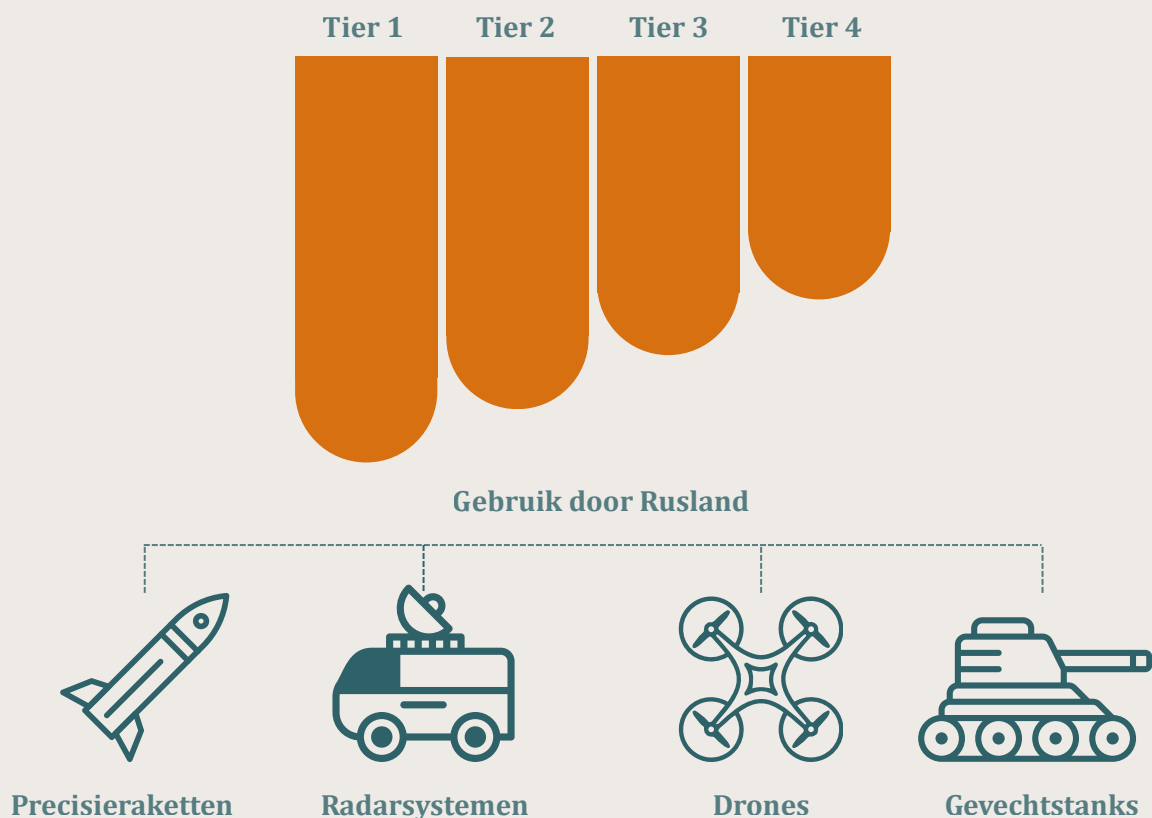
¹⁴ "Mogelijke Omzeiling Sancties Tegen Rusland door Jonge, Kleine Bedrijven", *Centraal Bureau Voor de Statistiek*, 10 december 2024, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/50/mogelijke-omzeiling-sancties-tegen-rusland-door-jonge-kleine-bedrijven>

¹⁵ Bohdan Bernatskyi, "Revisiting Sanctions Data: What Can We Learn?", *EUIdeas*, 2 juni 2025, <https://euideas.eui.eu/revisiting-sanctions-data-what-can-we-learn>

2.1.4 CHPI-lijst

De Common High Priority Items (CHPI)-lijst is een door de Europese Commissie opgestelde lijst van goederen met een hoog risico op misbruik in Russische wapensystemen. Deze goederen zijn geclassificeerd aan de hand van HS-codes, een code die door de douane wordt gebruikt om goederen in te delen. Het gaat vooral om dual-use producten en geavanceerde technologieën die op het slagveld in Oekraïne zijn aangetroffen of essentieel zijn voor de ontwikkeling en productie van Russische militaire systemen. De lijst is een kader om producenten en distributeurs duidelijkheid te geven, sanctieomzeiling te voorkomen en exportcontroles beter te kunnen handhaven.¹⁶

De items, 50 verschillende HS-codes in totaal, zijn ingedeeld in tiers (treden), op basis van hun belang voor militaire toepassingen. Tier 1 bevat de meest kritieke onderdelen, zoals geïntegreerde circuits (micro-elektronica). Tier 2 omvat andere gevoelige elektronische componenten, bijvoorbeeld communicatie- en navigatieapparatuur. Tier 3 bestaat uit aanvullende elektronische en mechanische onderdelen, zoals camera's en lagers. Tier 4 bevat machines en apparatuur die nodig zijn voor de productie en het testen van elektronische componenten en precisie-onderdelen. Ook aan deze onderdelen zijn HS-codes verbonden, wat handhaving bevordert.¹⁷

¹⁶ "EU and Partners Expand List of Common High Priority Items to Further Weaken Russia's War Effort", *Europese Commissie*, 23 februari 2024, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-partners-expand-list-common-high-priority-items-further-weaken-russias-war-effort-2024-02-23_en

¹⁷ "List of Common High Priority Items (Version of February 2024)", *Europese Commissie*, februari 2024, https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-09/list-common-high-priority-items_en.pdf.

2.2 Knelpunten in supply chain

2.2.1 Voorbeeld standaard route

2.2.2 Knelpunt 1: Nederlandse bedrijven

Het eerste knelpunt bevindt zich aan het begin van de internationale handelsketen: bij Nederlandse bedrijven die goederen van de CHPI-lijst produceren of verhandelen. Nederland is een logistieke hub voor deze goederen van en naar de internationale markt.

In de analyse van de Nederlandse markt voor hoogwaardige technologie is een specifiek speelveld zichtbaar dat cruciaal is voor de effectiviteit van de sancties tegen Rusland. Een eerste schatting laat zien dat er in Nederland ongeveer 150 tot 230 bedrijven gevestigd zijn die één of meer van deze kritieke goederen produceren of verhandelen.¹⁸ Hoewel er een duidelijke overlap is tussen verschillende bedrijfsactiviteiten, bestaat dit bestand naar schatting uit circa 70 tot 110 producenten en 80 tot 140 handelaren, waaronder distributeurs, importeurs en gespecialiseerde resellers. Het betreft hier nadrukkelijk een schatting en geen exacte registerdata, omdat de Europese lijst werkt op het niveau van HS-codes die per definitie breed zijn. Hierdoor valt één Nederlands bedrijf vaak onder meerdere codes tegelijk.

Wat opvalt in de Nederlandse markt is dat deze vrij scheef verdeeld is. Een beperkt aantal zeer grote spelers domineert het economische landschap, terwijl daaronder een brede laag van middelgrote specialisten en een nog grotere groep nichebedrijven opereert. Hoewel het aantal bedrijven dus aanzienlijk is, blijft de omzet sterk geconcentreerd. Cijfers uit een rapport van PwC uit 2024¹⁹ onderstrepen dit beeld door aan te tonen dat de vijf grootste spelers op de Nederlandse halfgeleidermarkt samen ongeveer 59% van de omzet genereren.

Tegelijkertijd heeft 62% van de bedrijven in dit ecosysteem een omzet die kleiner is dan 10 miljoen euro.²⁰ Voor de totale omzetbasis van deze specifieke goederen in Nederland wordt de lijst aangehouden die in februari 2024 is vastgesteld door de Europese Commissie. Deze lijst bevat 50 codes, waarvan het merendeel betrekking heeft op halfgeleiders, elektronische componenten en meetapparatuur. Op basis daarvan kan worden uitgegaan van een aannemelijke omzetbasis voor deze categorie in Nederland van 18 tot 25 miljard euro.²¹

Al deze bedrijven hebben in beginsel direct te maken met de sanctiewetgeving die voor deze goederen geldt. Een aantal grotere bedrijven uit de halfgeleiderindustrie heeft op dit gebied samenwerkingsafspraken met BZ, zo bleek uit gesprekken met de directies. De aandacht gaat daarom specifiek uit naar de mkb, bestaande uit onder meer middelgrote specialisten en nichebedrijven.

De mogelijke rol van Nederlandse bedrijven in het voorkomen van sanctieomzeiling via derde landen is groot, zo bleek uit gesprekken met de directies. Nederlandse bedrijven die deze goederen produceren of verhandelen vormen vaak het startpunt van internationale handelstromen en worden door BZ aangeduid als de first line of defence.

¹⁸ "Federatie Productietechnologie - Ledenoverzicht", geraadpleegd op 12 maart 2026, <https://www.productietechnologie.nl/leden/ledenoverzicht>.

¹⁹ PwC en Strategy&, "Semicon in NL", mei 2024, <https://www.pwc.nl/nl/marktsectoren/technologie/documents/semicon-study-nl-2024.pdf>

²⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, "Letter to the Parliament on Dutch Efforts to Achieve a Strong Semiconductor Ecosystem in Geopolitically Challenging Times" (Rijksoverheid, 16 januari 2024), <https://www.government.nl/documents/2023/12/21/parliamentary-letter-dutch-efforts-strengthening-the-semiconductor-ecosystem-in-geopolitical-turbulent-times>

²¹ PwC en Strategy&, "Semicon in NL", mei 2024, <https://www.pwc.nl/nl/marktsectoren/technologie/documents/semicon-study-nl-2024.pdf>

Juist omdat zij deze eerste schakel vormen, moeten deze bedrijven adequate due diligence uitvoeren op klanten, het eindgebruik en de uiteindelijke bestemming. Een tekort aan naleving bij deze bedrijven werkt direct door in de rest van de internationale keten, zo bleek uit gesprekken met de directies. Dit onderstreept het belang van strikte controles, zowel door de bedrijven zelf als door instanties zoals de Douane en banken.

Concluderend ligt het knelpunt “Nederlandse bedrijven” aan het begin van de keten en is daarmee bepalend voor de effectiviteit van het sanctieregime. Als first line of defence beïnvloeden deze bedrijven direct of kritieke goederen in internationale handelsstromen terechtkomen. Tekortkomingen in due diligence op klanten, eindgebruik en eindbestemming werken door in de rest van de keten en zijn later moeilijk te corrigeren. Hierdoor ontstaat een structureel risico dat goederen via derde landen in Rusland belanden. De effectiviteit van het Nederlandse en Europese sanctiebeleid is daarmee in sterke mate afhankelijk van de nalevingscapaciteit van deze bedrijven.

2.2.3 Knelpunt 2: Derde landen

Derde landen vormen een cruciale schakel in de doorvoer van Nederlandse CHPI-goederen naar Rusland. Zij vallen zelf niet onder het EU-sanctieregime en zijn juridisch niet verplicht EU-sancties te implementeren.²² Dit knelpunt bevindt zich in het midden van de supply chain: waar Nederlandse bedrijven het begin van de keten vormen, fungeren derde landen als alternatieve routes en markten voor goederen.²³ In de praktijk zijn het echter vaak specifieke bedrijven, handelaren of logistieke entiteiten binnen deze landen die betrokken zijn bij de doorvoer van CHPI-goederen naar Rusland.

Dit onderzoek richt zich op drie casuslanden om dit knelpunt beter te analyseren. Empirische handelsdata laten zien dat sanctieomzeiling via een beperkt aantal doorvoerlanden geconcentreerd is: centra voor re-export en doorvoer van gesanctioneerde of risicovolle goederen. Belangrijke doorvoerlanden zijn directe buurlanden van Rusland zoals Kazachstan, Kirgizië en Armenië. In Armenië nam de import van chips en microprocessors uit de VS tussen 2021 en 2022 met 515% toe en uit de EU met 212%, waarvan naar schatting 97% werd doorgevoerd naar Rusland.²⁴ Vanwege zijn geopolitieke afhankelijkheid en handelspositie tussen Rusland en de EU. Armenië is lid van de Euraziatische Economische Unie (EEU), waardoor goederen zonder douanebarrières in Rusland terechtkomen. Tegelijkertijd zet Armenië stappen om sanctieomzeiling te beperken. In 2023 introduceerde de overheid een vergunningensysteem voor dual-use goederen, aangevuld met strengere documentatie-eisen. Dit laat zien dat ook binnen de EAEU ruimte en bereidheid bestaat voor betere exportcontrole.²⁵

²² Liam O’Shea e.a., “Illuminating the Role of Third-Country Jurisdictions in Sanctions Evasion and Avoidance (SEA)”, *SOC ACE* (University of Birmingham, 2023), <https://static1.squarespace.com/static/63e4aef3ae07ad445eed03b5/t/653638a6d036b43de26ab4ab/1731067227329/SOCACE-RP21-ThirdCountries-200ct23.pdf>

²³ Floor Stoelinga, Kasper Pucek, en Rem Korteweg, “Dealing With Third-Country Involvement in Sanctions Evasion: Extraterritoriality as a Policy Frontier?”, *Clingendael*, 1 november 2025, <https://www.jstor.org/stable/resrep73127>

²⁴ Taras Kuzio, “Armenia Needs to Choose: Europe or Russia”, *Geopolitical Monitor*, 1 maart 2024, <https://www.geopoliticalmonitor.com/armenia-needs-to-choose-europe-or-russia/>

²⁵ “New Regulation on Dual-Use Products in Armenia”, *Investment Council of Armenia*, 18 november 2024, <https://icarmenia.am/news/new-regulation-on-dual-use-products-in-armenia/>

Armenië wil meer met de EU samenwerken, maar blijft economisch afhankelijk van Rusland. Deze dubbele positie maakt het land enerzijds vatbaar voor Europese prikkels, maar anderzijds terughoudend om de handelsrelatie met Rusland te verzwakken.

Op dit moment hebben (entiteiten binnen) derde landen niet altijd voldoende prikkels of capaciteiten om de doorvoer en re-export van Nederlandse CHPI-goederen naar Rusland te voorkomen. De voordelen van het handhaven van EU beleid wegen (nog) niet op tegen de handelsrelatie, geopolitieke verhoudingen of geschiedenis met Rusland. Volgens Clingendael's "Dealing with Third-Country Involvement in Sanctions Evasion" rapport kunnen positieve prikkels re-export via derde landen tegengaan. Zo wordt er mogelijk welwillendheid gecreëerd bij derde landen en hebben zij meer reden om exportclausules te handhaven.

Het tweede casusland is de VAE. De handelssomzet tussen Rusland en de VAE bedroeg 11 miljard USD in 2024, een verdriedubbeling ten opzichte van 2021.²⁶ Ook gesanctioneerde individuen houden hun kapitaal veilig in Dubai. Als internationale handels- en financiële hub speelt die een centrale rol in sanctieomzeiling. Financiële hubs zijn regio's en steden waar een groot aantal financiële dienstverleners gevestigd zijn, met hoge economische activiteit. Rusland kan daar assets bewaren en internationale transacties uitvoeren. Politiek gezien is de VAE een pragmatische en transactionele partner. In de oorlog tussen Rusland en Oekraïne wist de VAE als bemiddelaar de grootste gevangenenruil tot dusver te onderhandelen.²⁷ Ondanks de handelsbelangen die de VAE heeft met Rusland intensiverde het land, onder druk van de VS en het VK, toezicht op banken en bevroor het bepaalde Russische rekeningen.²⁸ Tussen 2022 en 2024 stond de VAE toch op een Europese grijze anti-witwaslijst.²⁹ Deze diverse factoren maken het een uitdagend casusland voor het onderzoek.

Het derde casusland is Thailand: de op één na grootste economie binnen de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (ASEAN).³⁰ Thailand onderhoudt sinds 1897, met uitzondering tijdens de Koude Oorlog, diplomatieke betrekkingen met Rusland.³¹ ³² Thais buitenlandbeleid bestaat uit strategische neutraliteit (het behouden van een constructief evenwicht in de internationale betrekkingen) gecombineerd met de inzet van soft power als instrument voor economische en culturele samenwerking.³³

²⁶ Natasha Turak, "Russia and UAE Double Down on Trade, Testing U.S. Limits," *CNBC*, 7 augustus 2025, <https://www.cnbc.com/2025/08/07/russias-putin-meets-with-uae-leader-countries-pledge-to-double-trade-amid-trump-pressure.html>.

²⁷ Nickolay Mladenov, "The Arab Approach to Mediation—Reshaping Diplomacy in a Multipolar World," *Washington Institute for Near East Policy*, 2024, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-approach-mediation-reshaping-diplomacy-multipolar-world>

²⁸ Business Mirror, "UAE Tightens Scrutiny on Russian Companies amid Pressure from US," *BusinessMirror*, November 26, 2023, <https://businessmirror.com.ph/2023/11/26/uae-tightens-scrutiny-on-russian-companies-amid-pressure-from-us/>

²⁹ Pia Engelbrecht-Bogdanov, "European Parliament Heeds TI EU Calls to Rebuff Commission Proposal to Remove UAE from Anti-Money Laundering High-Risk List," *Transparency International EU*, April 23, 2024, <https://transparency.eu/european-parliament-heeds-ti-eu-calls-to-rebuff-commission-proposal-to-remove-uae-from-anti-money-laundering-high-risk-list/>

³⁰ Corey To, "ASEAN Market Snapshot: Thailand", *Hong Kong Trade Development Council Research*, 18 april 2023, <https://research.hktdc.com/en/article/MTM1NDAwNDIxMA>

³¹ Embassy of the Russian Federation in the Kingdom of Thailand, "History of Bilateral Relations," 2025, https://thailand.mid.ru/en/countries/istoriya_otnosheniy/

³² "Russia, Thailand Bilateral Relations: September 2025 Update", *Russia's Pivot To Asia*, 30 september 2025, <https://russiaspivottoasia.com/russia-thailand-bilateral-relations-september-2025-update/>

³³ "Thailand's International Relations 2025", *Sawasdee Thailand*, 12 oktober 2025, <https://thailand.go.th/issue-focus-detail/thailands-international-relations-2025>.

Om de handelsrelatie te verstevigen, opende Rusland in 2023 een nieuw consulaat in Phuket, in de hoop voor een doorgang naar de bredere ASEAN-regio. In 2024 is Thailand ook toegetreden tot de BRICS als partnerland en groeit nu uit tot een centraal knooppunt voor het (re)exporteren van CHPI-goederen naar Rusland, met in 2023 een export toename van maar liefst 1083% ten opzichte van 2022. Deze zendingen bevatten vooral de meest gevoelige CHPI-goederen, zoals microchips.³⁴ ³⁵ Tegenover de groeiende banden met Rusland staat een significante economische relatie met de EU. De EU is Thailands vierde grootste handelspartner en de tweede grootste investeerder.³⁶ ³⁷ In 2024 zijn daarnaast de onderhandelingen voor een vrijhandelsakkoord tussen de EU en Thailand, na tien jaar, weer van start gegaan.³⁸ Deze wederzijdse economische afhankelijkheid maakt Thailand zowel vatbaar voor diplomatieke druk vanuit de EU als terughoudend om die druk te ondergaan.

Het knelpunt derde landen bestaat dus uit een combinatie van: afwezigheid van een juridische verplichting om EU-sancties te volgen en economische en geopolitieke prikkels die de doorvoerhandel met Rusland aantrekkelijk houden. De drie belangrijke doorvoerlanden waar dit advies zich op richt zijn Armenië, de VAE en Thailand. Zolang deze factoren niet gericht worden aangepakt, blijft de kans groot dat Nederlandse CHPI-goederen via derde landen in Rusland terechtkomen.

2.2.4 Knelpunt 3: Crypto-schaduweconomie

Het derde knelpunt bevindt zich in de financiële context van de keten en loopt dus parallel aan de beschreven supply chain. Ondanks bestaande sancties op het Russische financiële systeem is een alternatieve, grotendeels informele infrastructuur ontstaan waarmee Rusland internationale transacties kan blijven uitvoeren.

Financiële sancties zijn erop gericht om het financiële systeem van Rusland te isoleren en gesanctioneerde transacties, zoals de import van CHPI-goederen of export van militair materiaal, te beperken. Ondanks deze maatregelen heeft Rusland omwegen gecreëerd in de vorm van een financiële schaduw-infrastructuur.³⁹

³⁴ "More Thai Firms Turning Up On US Sanctions List For Trade With Russia", *Voice Of America*, 25 februari 2025, <https://www.voanews.com/a/more-thai-firms-turning-up-on-us-sanctions-list-for-trade-with-russia-/7987637.html>

³⁵ Jeremy Domballe, "Navigating Sanctions Evasion – Trade Analysis of High-priority Goods Exports to Russia", *S&P Global blog*, 22 juli 2024, <https://www.spglobal.com/market-intelligence/en/news-insights/research/navigating-sanctions-evasion-trade-analysis-of-high-priority-goods-exports-to-russia>

³⁶ "European Union, Trade in Goods With Thailand", *Europese Commissie*, 2025, https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_thailand_en.pdf

³⁷ European Commission. "EU Trade Relations with Thailand." https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/thailand_en

³⁸ "Thailand's International Relations 2025", *Sawasdee Thailand*, 12 oktober 2025, <https://thailand.go.th/issue-focus-detail/thailands-international-relations-2025>

³⁹ Gonzalo Saiz Erasquin, "The Shadow Crypto Economy Feeding Russia's War Machine", *Royal United Services Institute*, 20 februari 2026, <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/shadow-crypto-economy-feeding-russias-war-machine>.

Een belangrijk onderdeel van die infrastructuur is cryptovaluta. Cryptomunten maken gebruik van een decentraal digitaal grootboek, de blockchain, waarin transacties niet aan persoonlijke namen maar aan digitale adressen gekoppeld zijn.⁴⁰ Hierdoor is het moeilijk vast te stellen of gesanctioneerde partijen betrokken zijn bij een transactie. Ook is er bij crypto geen centraal instituut dat transacties blokkeert.

Verschillende actoren zijn actief binnen dit crypto-ecosysteem. Crypto-beurzen, zoals het inmiddels gesloten Garantex,⁴¹ en opvolgers zoals Grinex, faciliteren transacties en passen technieken toe zoals het rouleren van adressen en het doorsluizen via buitenlandse beurzen om detectie te bemoeilijken.⁴² Daarnaast opereren Over-the-Counter (OTC)-handelaren buiten deze beurzen, waarbij fiatgeld direct wordt omgezet in crypto. Deze transacties verlopen vaak via persoonlijk contact en zijn nog minder transparant en moeilijker te traceren.⁴³

Ook betalingsagenten en roebel-gedekte cryptomunten spelen een cruciale rol in het ecosysteem en het financiële omzeilingsproces. Betalingsagenten werken als tussenpersonen die roebels omzetten in digitale middelen zoals stable coins, die internationaal wel geaccepteerd worden. Door de infrastructuur van crypto en gebruik van stable-coins kunnen transacties plaatsvinden buiten het traditionele banktoezicht.⁴⁴

Deze financiële schaduw-infrastructuur ondermijnt direct de effectiviteit van financiële sancties. Voor Nederland en de EU betekent dit dat sanctiebeleid niet alleen afhankelijk is van handels controles, maar ook van het vermogen om deze alternatieve financiële kanalen te identificeren en te beperken. Zolang deze infrastructuur blijft bestaan, blijft er een structurele mogelijkheid om sancties te omzeilen.

⁴⁰ "From Wallet to Wallet: A Forensic Guide to Monitoring Crypto Transactions", *McAfee Institute*, 23 februari 2023, <https://www.mcafeeinstitute.com/blog/from-wallet-to-wallet-a-forensic-guide-to-monitoring-crypto-transactions>

⁴¹ "Garantex Cryptocurrency Exchange Disrupted in International Operation", *Office of public affairs*, 25 april 2025, <https://www.justice.gov/opa/pr/garantex-cryptocurrency-exchange-disrupted-international-operation>

⁴² Gonzalo Saiz Erasquin, "The Shadow Crypto Economy Feeding Russia's War Machine", *Royal United Services Institute*, 20 februari 2026, <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/shadow-crypto-economy-feeding-russias-war-machine>.

⁴³ "Cryptoassets Threat Assessment", *UK Government Office of Financial Sanction Implementation*, juli 2025, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/687e6362791bb4d8c309a06e/OFSI_Cryptoassets_Threat_Assessment.pdf.

⁴⁴ Gonzalo Saiz Erasquin, "The Shadow Crypto Economy Feeding Russia's War Machine", *Royal United Services Institute*, 20 februari 2026, <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/shadow-crypto-economy-feeding-russias-war-machine>.

DEEL III

AANBEVELING

BELEIDSSTRATEGIE

& INSTRUMENTEN

Knelpunt 1:
Nederlandse bedrijven

Knelpunt 2:
Derde landen

Knelpunt 3: Crypto-
schaduw economie

3.1 Knelpunt 1: Nederlandse bedrijven

Uit interviews met marktpartijen en een brancheorganisatie blijkt dat er geen wezenlijk gebrek is aan beschikbare compliance-software voor sanctiewetgeving. Er zijn meerdere partijen die op redelijk grote schaal middelgrote producenten en handelaren in Nederland bedienen. In zowel de interviews als branchepublicaties is bevestigd dat er een groep, vaak kleinere, bedrijven is die hier nauwelijks gebruik van maakt en ook niet op de hoogte is van compliance-tools.⁴⁵

Hier zijn meerdere verklaringen voor: in de interviews werd onder andere gewezen op een gebrek aan kennis bij bedrijven over de noodzaak van dit soort tools, evenals op de relatief hoge kosten in verhouding tot de frequentie van gebruik. Voor kleinere bedrijven geldt bovendien vaak dat zij dergelijke software slechts sporadisch nodig hebben, waardoor de investering moeilijk te rechtvaardigen is.

Een aanvullende invalshoek komt naar voren uit het interview met een Nederlandse bank (d.d. 17 maart), die in de praktijk vaak fungeert als een 'kanarie in de kolenmijn' voor ondernemers. Banken zijn regelmatig de eersten die signaleren wanneer er twijfels ontstaan over transacties of eindgebruikers, bijvoorbeeld doordat er sprake is van ongebruikelijke handelsstromen. Hierbij is het niet zo dat bedrijven opzettelijk onrechtmatig handelen, maar wel dat banken vroegtijdig signalen oppikken die kunnen wijzen op verhoogde risico's.

Bij deze signalering spelen verschillende factoren een rol, zoals de omvang van bedrijven, plotselinge en moeilijk verklaarbare groei in de vraag naar specifieke producten, of afwijkende transactiestructuren. Deze inzichten maken banken tot een waardevolle bron van informatie over risico's in de keten. Tegelijkertijd blijkt uit het interview met de bank dat zij beperkt vertrouwen hebben in de rol van de Rijksoverheid als directe ondersteuner van individuele ondernemers in dit proces. Wel ligt er volgens hen een duidelijke meerwaarde in gerichtere informatievoorziening, zodat ondernemers beter in staat zijn risico's te herkennen en beheersen.

Gesprekken met stakeholders en marktpartijen laten zien dat het probleem niet zozeer ligt bij een gebrek aan regels of instrumenten, maar in de toegankelijkheid, toepasbaarheid en het bereik ervan. Hierdoor ligt de oplossing niet in nieuwe regulering of aanvullende instrumenten, maar in betere informatievoorziening en het effectiever ontsluiten van bestaande instrumenten via publiek-private samenwerking. Als gevolg doet The West Wing twee aanbevelingen, toegespitst op het eerder beschreven knelpunt 1. Ook de specifieke kenmerken van de mkb-doelgroep, zoals het gebrek aan kennis, en de bestaande beleidscontext zijn meegenomen in de aanbevelingen. Tot slot erkent The West Wing de wens van de Rijksoverheid om onnodig sturend overheidsoptreden te vermijden. Onze analyse van het knelpunt wijst wel op een gerechtvaardigde actieve rol om het probleem effectief aan te pakken.

⁴⁵ Ronald Kok, "Sanctiecompliance steeds grotere uitdaging voor MKB," *Globe evofenedex*, no. 3 (mei 2026): 24-25.

3.1.1 Aanbeveling 1: Informatiecampagne

De eerste aanbeveling betreft een verbeterde en gerichtere informatiecampagne vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken, specifiek gericht op mkb's die actief zijn in de handel van CPHI-goederen. Hier wordt geen harde scheidslijn getrokken, het kan ook zijn dat mkb'ers deels actief zijn in de handel van goederen die niet op de CPHI-lijst staan, maar waar wel vergelijkbare risico's voor gelden. Binnen deze groep ondernemers is de kennis over sanctiewetgeving, due diligence en HS-codes vaak beperkt, terwijl juist deze goederen een verhoogd risico kennen voor sanctieomzeiling.

Het huidige informatieaanbod sluit onvoldoende aan bij de praktijk van deze ondernemers. Ten eerste bereikt de informatie niet altijd de relevante doelgroepen. Ten tweede lijkt de informatie pas geraadpleegd te worden op het moment dat er een concreet probleem plaatsvindt, bijvoorbeeld wanneer de bank aan de bel trekt. Hierdoor zijn interventies reactief in plaats van proactief. Meerdere interviews met betrokken partijen bevestigen dit beeld.

Een eerdere informatiecampagne vanuit BZ, gericht op ondernemers uit het mkb over de gevolgen van de Brexit in 2019,⁴⁶ laat zien dat gerichte communicatiestrategieën (social media, radio, reclame) bijdragen aan een verhoogd bewustzijn onder ondernemers en hun informatiezoekgedrag stimuleren. Dit effect blijkt echter vooral zichtbaar onder ondernemers die zich vooraf al bewust waren van eventuele risico's. Een informatiecampagne die zich specifiek richt op de onderkant van de markt vereist dus extra inzet. Daarbij is een kritische keuze van distributiekkanalen en het nauwer afstellen van de communicatiemiddelen van belang. Een brede informatiecampagne via grote kanalen bereikt namelijk niet het gewenste effect doordat sommige mkb's weinig formele structuren kennen.

Om deze redenen adviseren wij om een informatiecampagne in te richten langs drie uitgangspunten:

Uitgangspunt 1: De groep mkb'ers die actief is in de handel van CPHI-goederen is niet homogeen, dit vraagt dus maatwerk. Door informatie sectorspecifiek en risicogericht aan te bieden, kan beter worden aangesloten bij de praktijk van verschillende typen ondernemingen en producten.

Uitgangspunt 2: De campagne dient zich expliciet te richten op het vertalen van regelgeving naar concreet gedrag. Dit sluit sterk aan bij de tweede aanbeveling, waar mogelijkheden worden geboden om dit gedrag te stimuleren.

Uitgangspunt 3: Een effectieve campagne vereist een andere wijze van verspreiding. Geen landelijke campagne of incidentele bijeenkomsten zoals webinars. Het is noodzakelijk om brancheorganisaties en andere intermediairs te positioneren als primaire schakel in de informatievoorziening. Dit omdat brancheorganisaties beschikken over directe toegang tot hun achterban en inzicht hebben in sectorspecifieke handelspraktijken. Door hen te betrekken bij de ontwikkeling en verspreiding van informatie, kan beter worden aangesloten bij de dagelijkse realiteit van ondernemers. Tot slot kan de bestaande contactenlijst van het exportcontroleseminar dat BZ organiseert aangegrepen worden om de doelgroep te bereiken.

⁴⁶ "Campagne-effectonderzoek Brexit mkb", *DVJ Insights*, februari 2021

Korte termijn (0-12 maanden)

Een informatiecampagne kan bijdragen aan een verhoogd bewustzijn bij de doelgroep, wat een noodzakelijke verandering voor gedragsaanpassing is.

Middellange termijn (1-3 jaar)

Het verhoogde bewustzijn wordt omgezet in structurele afname van onbewuste non-compliance.

Lange termijn (3-5 jaar)

Het verhoogde bewustzijn en de afname in onbewuste non-compliance zouden zich vertalen naar betere herkenning en naleving bij nieuwe conflicten en de daarbij behorende sancties, waardoor sanctieomzeiling verderop in de keten moeilijker wordt gemaakt.

3.1.2 Aanbeveling 2: Publiek-private samenwerking

Nationaal

Publiek-private samenwerking

De tweede aanbeveling betreft de ontwikkeling van een vorm van publiek-private samenwerking. Deze samenwerking is gericht op het beter ondersteunen van kleinere bedrijven bij hun due diligence-verplichtingen. Uit interviews blijkt dat deze bedrijven vaak geen toegang hebben tot juridische expertise en behoefte hebben aan eenvoudige, toepasbare oplossingen. De focus ligt op deze kleinere bedrijven, omdat grotere bedrijven vaak meer capaciteit en financiële middelen hebben voor deze due diligence-verplichtingen. Concreet betekent dit een constructie waarbij mkb's gebruik kunnen maken van bestaande compliance-software van marktpartijen, bijvoorbeeld voor sanctiescreening, klant- en eindgebruikerscontrole en risicobeoordeling van transacties. De Rijksoverheid kan hierin een faciliterende rol spelen door (een deel van) de kosten te subsidiëren of collectief in te kopen, waardoor de financiële drempel voor kleinere bedrijven wordt verlaagd. Hier ligt een initiërende rol weggelegd voor ESB/IMH. In ruil hiervoor wordt een mkb'er verplicht om een Internal Compliance Program (ICP) te implementeren. Een ICP omvat interne beheersmaatregelen die toezien op naleving van wetgeving omtrent exportcontrole.

Een relevant voorbeeld van een vergelijkbare publiek-private samenwerking is het Financieel Expertise Centrum (FEC). Publieke partijen zoals toezichthouders en opsporingsdiensten werken hierin samen met private partijen, waaronder banken, om financiële criminaliteit zoals witwassen en terrorismefinanciering tegen te gaan. Binnen het FEC worden signalen, analyses en trends gedeeld, waardoor risico's beter en eerder in beeld komen dan wanneer deze partijen afzonderlijk opereren.

De Rijksoverheid kan de private aanbieders positioneren als stakeholders in het proces. Door hen actief te betrekken bij de informatievoorzieningen, via de website van de Rijksoverheid of de in de eerste aanbeveling beschreven informatiecampagne, ontstaan er meer mogelijkheden voor mkb'ers.

Een aanvullend kanaal is het jaarlijkse exportcontroleseminar, waar ook andere relevante stakeholders kunnen worden geïntroduceerd. Dit biedt een uitstekende gelegenheid om deelnemende bedrijven in contact te brengen met deze partijen en zo waardevolle verbindingen en samenwerkingen te stimuleren. De meerwaarde hiervan is tweeledig: enerzijds doordat sommige bedrijven beter op de hoogte zullen zijn van de mogelijkheden en anderzijds omdat partijen er niet meer met recht op kunnen beroepen dat oplossingen onduidelijk of onbereikbaar zijn. Dit betekent niet dat de overheid specifieke aanbieders 'voortrekt' in haar aanbevelingen, noch garanties geeft over de werking van compliance-software.

Een dergelijke aanpak draagt bij aan het operationaliseren van due diligence: waar informatiecampagnes (aanbeveling 1) zich richten op bewustwording en kennis, biedt deze aanbeveling concrete ondersteuning bij het uitvoeren van controles in de dagelijkse praktijk van ondernemers.

Aanvullend biedt deze publiek-private samenwerking kansen voor het versterken van de informatiepositie van zowel overheid als marktpartijen. Binnen de grenzen van juridische en praktische haalbaarheid kan een vorm van data-uitwisseling worden ingericht, waarbij geaggregeerde en geanonimiseerde gegevens worden gedeeld over patronen van mogelijke sanctieomzeiling, risicovolle handelsstromen en afwijkende transactiestructuren. Dit draagt bij aan een beter inzicht in opkomende risico's en omzeilingsroutes. Het nieuwe Centraal Meldpunt, als onderdeel van de aanstaande Wet Internationale Sanctiemaatregelen,⁴⁷ krijgt hier een regiefunctie als aanspreek- en coördinatiepunt. Dit vraagt om een zorgvuldige inrichting, waarbij rekening wordt gehouden met privacy, concurrentiegevoeligheid en juridische kaders, zodat vertrouwelijke bedrijfsinformatie niet openbaar wordt gemaakt.

Korte termijn (0-12 maanden)

De samenwerkingsafspraken tussen publiek (BZ, EZK, RVO) en privaat (brancheorganisatie, private aanbieders van due diligence-software) worden afgestemd.

Middellange termijn (1-3 jaar)

Het effect van de samenwerkingsafspraken wordt zichtbaar. Concreet gaat dit om het op gang komen van data-uitwisseling en zichtbaar verhoogd gebruik van compliance software onder het mkb.

Lange termijn (3-5 jaar)

De samenwerking leidt tot een betere informatiepositie van de Rijksoverheid, meer datagedreven toezicht en effectievere terugkoppelingsmechanismen. Ook draagt dit instrument net als de informatiecampagne bij aan een afname van onbewuste non-compliance en het normaliseren van due diligence.

⁴⁷ "Wet internationale sanctiemaatregelen", *Tweede Kamer*,

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detailcfg=wetsvoorsteldetails&qry=wetsvoorstel:36898>.

Op basis van onderzoek naar het geïdentificeerde knelpunt, gesprekken met de betrokken stakeholders en marktpartijen, zijn twee aanbevelingen gegeven. Ten eerste wordt aanbevolen om een informatiecampaignede sanctiewetgeving uit te rollen, gericht op het mkb. Het doel is om bewustwording en gedragsverandering te stimuleren. Tevens zou de ontwikkeling van een publiek-private samenwerking op het gebied van compliance en due diligence de daadwerkelijke uitvoering van due diligence praktisch haalbaarder maken. De Rijksoverheid kan hier een faciliterende rol spelen en zo bestaande compliance-oplossingen uit de markt toegankelijker maken.

3.2 Knelpunt 2: Derde landen

De volgende aanbevelingen zijn gericht op het verminderen van sanctieomzeiling via derde landen. De kernstrategie hierbij is het effectiever inzetten van de bestaande diplomatieke instrumenten en de coördinerende rol van ESB om het beleid van sanctienaleving te versterken. Momenteel is binnen ESB alleen het team sanctieontwikkeling regionaal ingericht, terwijl een vergelijkbare regionale benadering op het terrein van sanctienaleving ontbreekt. Dat is relevant in de context van derde landen, omdat de aard en omvang van sanctieomzeiling per regio verschillen. Een regionale aanpak maakt maatwerk mogelijk, benut kennis van de lokale context en versterkt de samenwerking met betrokken posten en regiodirecties.

Uit gesprekken met verschillende relevante BZ-medewerkers en met deskundigen, kwam het belang van regionale kennisdeling en de behoefte aan een continue, structurele inzet naar voren. Hieronder worden twee aanbevelingen gepresenteerd die in die behoefte voorzien.

3.2.1 Aanbeveling 3: Regionale aanspreekpunten

Bilateraal

Organisatorisch

Derde landen zijn elk op een andere manier betrokken bij het omzeilingsproces. Daarom is het belangrijk dat de benadering vanuit BZ gericht is op maatwerk. The West Wing adviseert om vanuit de coördinerende rol van ESB regionale aanspreekpunten aan te wijzen binnen het cluster naleving en één fulltime-equivalent (fte) vrij te maken voor de coördinatie op sanctienaleving van derde landen.

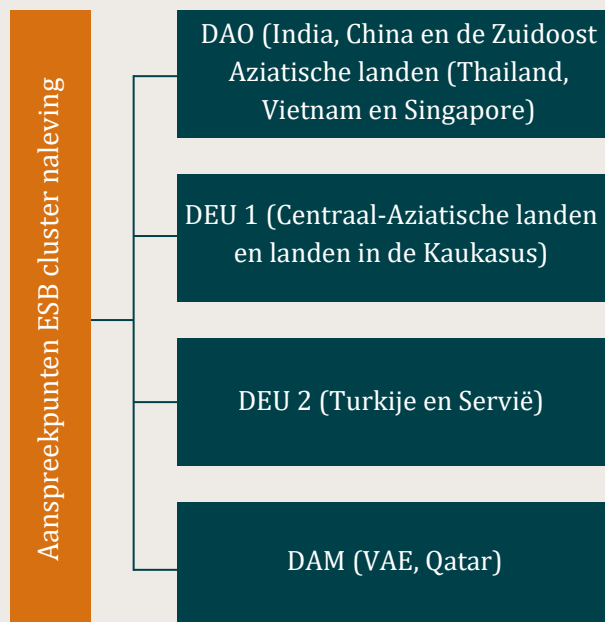
Het doel is om de continuïteit van beleidsontwikkeling van sanctienaleving te waarborgen, in plaats van de huidige ad-hoc communicatie tussen ESB (naleving), regiodirecties en posten. Op deze manier wordt een duidelijker en effectievere samenwerking gefaciliteerd waarbij eigenaarschap ligt bij ESB en ook de essentiële, regionale kennis meegenomen wordt.

Concreet betekent dit dat ESB gestructureerde en vierwekelijkse contactmomenten organiseert met: relevante landenmedewerkers(s), medewerkers op de relevante post(en) en directie IMH.

In deze contactmomenten worden verschillende punten geagendeerd, zoals:

1. Het signaleren en bespreken van nieuwe trends op sanctieomzeiling;
2. Bilaterale en EU-relatie met het derde land wat betreft sanctieomzeiling;
3. Uitwisseling van operationele knelpunten en best-practices;
4. Het organiseren van kennisuitwisselingsessies, met participatie van lokale organisaties vanuit betrokken derde landen (zie aanbeveling 2).

The West Wing adviseert om binnen het cluster naleving van ESB de aanspreekpunten te verdelen per relevante regio. De grote re-exporteurs zijn, buiten de onderzochte casussen, onder andere Turkije, China, Kirgizië en Servië.^{48 49} The West Wing adviseert om alle relevante landen onder regionale aanspreekpunten te laten vallen. De verdeling van relevante landen is hierbij gelijk aan de verdeling van landen in de bestaande regiodirecties van BZ. De aanspreekpunten binnen ESB zouden zijn:

Voor DEU is gekozen voor twee aanspreekpunten vanwege de grootte van de directie. Bovendien valt een groter aantal relevante derde landen onder deze afdeling. Deze verdeling is slechts een suggestie en kan veranderen per kalenderjaar aan de hand van de relevantie en significantie van de rol van de derde landen in het sanctieomzettingproces.

⁴⁸ Lisa Scheckenhof et al., "Export Bans that Weren't Really Bans: How Russia Kept Importing Military Goods," *Centre for Economic Policy Research*, 24 februari 2026, <https://cepr.org/voxeu/columns/export-bans-werent-really-bans-how-russia-kept-importing-military-goods>.

⁴⁹ Charlotte Emlinger, Kevin Lefebvre, "Russia's Supply of Dual-Use Goods Amid Sanctions", *CEPII, mei 2025*, https://cepii.fr/PDF_PUB/lettre/2025/let455ang.pdf

Korte termijn (0-12 maanden)

Een robuuste communicatie tussen regiodirecties, IMH en ESB. De verschillende afdelingen zullen beter op de hoogte zijn van de ontwikkelingen op elkaars dossiers en sanctienaleving wordt een consistent onderwerp op de agenda voor de regiodirecties.

Middellange termijn (1-3 jaar)

Een verbeterde coördinatie op sanctienaleving tussen regiodirecties, IMH en ESB. De verwachting is dat een werkstructuur zal ontstaan waarbij de ontwikkelingen op sanctienaleving en -omzeiling niet alleen worden gemonitord, maar waarbij ook beleidsopties bedacht worden om het thema op de agenda te plaatsen in de bilaterale relaties met derde landen.

Lange termijn (3-5 jaar)

Verbeterde coördinatie en communicatie zal leiden tot meer aandacht voor sanctienaleving en -omzeiling binnen de regiodirecties van de relevante derde landen. ESB kan opnieuw een coördinerende rol vervullen om de input uit de contactmomenten om te zetten in beleidsadviezen die maatwerk leveren.

3.2.2 Aanbeveling 4: Kennisuitwisseling

Bilateraal/EU

Kennisverhogend

Uit interviews blijkt dat de capaciteiten en perspectieven van derde landen vaak niet overeenkomen met de Nederlandse lens. Kennisuitwisseling is een effectieve beleids optie omdat sanctieomzeiling in derde landen niet alleen voortkomt uit onwil, maar ook uit een gebrek aan gedeeld begrip en institutionele capaciteit. Sancties worden vaak niet gezien als een gezamenlijk veiligheidsinstrument, maar als een Westers beleidsmiddel dat niet aansluit bij nationale belangen.⁵⁰ Door in te zetten op gelijkwaardige samenwerking in plaats van vermanen, ontstaat ruimte voor dialoog en wederzijds begrip. Dit vergroot volgens geïnterviewde experts de bereidheid om maatregelen te implementeren, juist omdat landen zich niet onder druk gezet voelen maar betrokken worden bij het proces. De manier waarop deze kennisuitwisseling wordt vormgegeven, moet aansluiten bij de context van het land.

⁵⁰ "Oekraïne: standvastigheid, weerbaarheid en perspectief", *Adviesraad Internationale Vraagstukken*, 22 februari 2024, <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2024/02/22/oekraïne-standvastigheid-weerbaarheid-en-perspectief>.

VAE: Expertpanel

Uit interviews blijkt dat sanctieomzeiling in de VAE een politiek gevoelig onderwerp is dat moeilijk direct bespreekbaar is. De VAE opereert pragmatisch en maakt afwegingen op basis van economische belangen en geopolitieke flexibiliteit. Tegelijkertijd is een goede reputatie belangrijk voor het land. Een directe benadering werkt daarom vaak averechts, blijkt uit de gevoerde interviews. Samenwerking op expertniveau in een vertrouwelijke omgeving kan het gesprek wel op gang brengen. Dit rapport adviseert daarom om expertpanels te organiseren waarbij professionals en deskundigen op gelijk niveau het onderwerp bespreken en inzichten uitwisselen over sanctienaleving (ook buiten de Rusland-Oekraïne oorlog). In deze sessies krijgt zowel het perspectief van de VAE als die van de Europese landen een plek. De Nederlandse posten in de VAE dienen deze sessies te faciliteren en verantwoordelijkheid te rouleren met andere EU-lidstaten in Abu Dhabi, om ook het gedeelde Europese belang te benadrukken. Omdat vergelijkbare financieel georiënteerde handels- en doorvoerhubs elders in de wereld eveneens gevoelig zijn voor reputatie, markttoegang en externe druk, kan deze aanpak ook relevant zijn voor landen als Turkije, Singapore, Hong Kong en Qatar.

Armenië: Hackathon

In Armenië ligt het perspectief anders. Het land zoekt toenadering tot de EU, maar kampt met beperkte institutionele capaciteit en afhankelijkheid van Rusland. Hierdoor is er bereidheid tot samenwerking, maar blijft de uitvoering achter. In deze context kunnen hackathons effectief zijn. Studenten, beleidsmakers en private partijen werken hierbij samen aan concrete casussen rond sanctieomzeiling, zoals het herkennen van verdachte handelsstromen. Dit draagt direct bij aan capaciteitsopbouw (voor het handhaven van sanctieomzeiling) en versterkt de relatie met een land dat zich richting Europa beweegt. Deze initiatieven dienen bilateraal door Nederland te worden georganiseerd via ambassades, eventueel met EU-ondersteuning, en zijn toepasbaar op andere landen met institutionele knelpunten die wel richting de EU bewegen, bijvoorbeeld (aspirant) kandidaat EU-lidstaten.

Thailand: Academische samenwerking

Voor landen zoals Thailand is een andere benadering nodig dan in de eerste twee casuslanden. Sanctieomzeiling wordt hier vaak gezien als een ver-van-mijn-bed-kwestie en komt niet vaak ter sprake, aldus relevante BZ-medewerkers. Tegelijkertijd is er ruimte voor samenwerking op economisch en academisch terrein. Via universiteiten en studenteninitiatieven kan bewustwording worden gecreëerd door het onderwerp te koppelen aan bredere thema's zoals handel en economische veiligheid. Deze aanpak kan worden opgezet via Nederlandse ambassades en kennisinstellingen en versterkt via EU-programma's. Dit sluit aan bij inzichten uit Centraal-Azië, waar sancties geen prioriteit zijn en gedeeld begrip vooral ontstaat via langdurige samenwerking en contact. Door kennisuitwisseling op maat in te richten, kan Nederland samen met de EU een brug slaan tussen verschillende perspectieven op sancties en tegelijkertijd bijdragen aan capaciteitsopbouw in derde landen. Deze aanpak versterkt niet alleen de effectiviteit van sancties, maar draagt ook bij aan duurzame relaties gebaseerd op wederzijds begrip en samenwerking.

Om derde landen beter te betrekken bij beleid tegen sanctieomzeiling zonder de bilaterale relatie te schaden, is coördinatie tussen de posten, regiodirecties, IMH en ESB essentieel. De bovengenoemde aanbevelingen, gericht op het aanwijzen van regionale aanspreekpunten bij het team naleving en op kennisuitwisseling, bevorderen een structurele samenwerking die maatwerk levert en de perspectieven van verschillende stakeholders meeneemt.

**Korte termijn
(0-12 maanden)**

Een heldere visie over sanctienaleving voor ESB. De verschillende perspectieven die opgehaald worden uit de eerste sessies zullen richting geven aan ESB, over hoe om te gaan met verschillende derde landen op het gebied van sanctieomzeiling en naleving.

**Middellange termijn
(1-3 jaar)**

Meer kennis en kennisuitwisseling binnen het ministerie over sanctienaleving en het tegengaan van omzeiling.

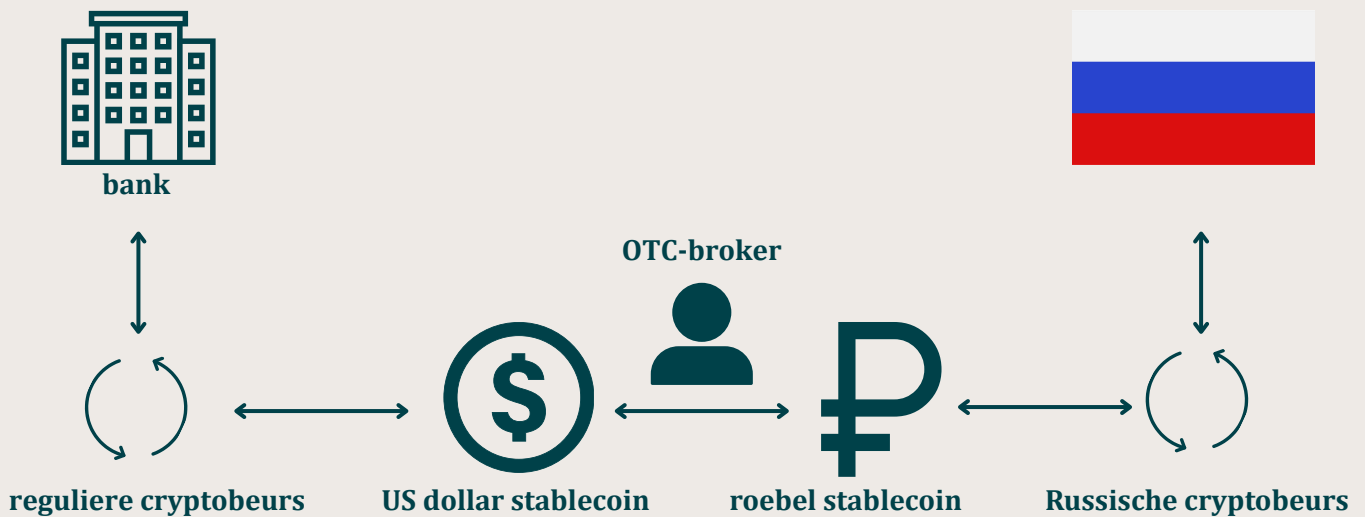
**Lange termijn
(3-5 jaar)**

De verbeterde kennisuitwisseling en de visie die uit de aanbeveling voortvloeit zal leiden tot meer maatwerk op het gebied van sanctienaleving en omzeiling binnen ESB, die vanuit de coördinerende rol de input uit de expert gesprekken om kan zetten tot beleidsadviezen die maatwerk leveren.

3.3 Knelpunt 3: Crypto-schaduweconomie

In 2025 steeg de waarde van cryptotransacties die verband hielden met gesanctioneerde entiteiten met ongeveer 694%, tot circa 104 miljard dollar.⁵¹ Deze sterke toename onderstreept de aanzienlijke rol die cryptovaluta speelt bij sanctieomzeiling. Cryptotransacties vinden buiten traditioneel toezicht plaats, waardoor ze moeilijker te traceren en te blokkeren zijn. Dit maakt dat de kwetsbaarheid van bestaande sanctiemechanismen toeneemt. Die kwetsbaarheid komt tot uiting in de oorlog in Oekraïne: Rusland kan met cryptovaluta betalen voor CHPI-goederen en deze verkrijgen en inzetten.

Volgens geïnterviewde deskundigen bestaat er ondanks de groeiende rol van cryptoactiva bij sanctieomzeiling een mismatch tussen beleidsvorming en de actuele kennis en expertise op het gebied van crypto. Het risico bestaat dat crypto zich verder zal ontwikkelen tot een primaire infrastructuur voor sanctieomzeiling, waardoor de effectiviteit van bestaande maatregelen onder druk komt te staan.

Om sanctieomzeiling door crypto-gerelateerde transacties via financiële hubs te bestrijden, is er meer prioriteit en kennis nodig over crypto's. The West Wing doet hiertoe drie aanbevelingen: (1) een Cryptokenniskaart om expertise binnen BZ te verbreden, (2) een Speciaal Gezant Crypto en het incorporeren van crypto in handelsakkoorden om crypto hoger op de beleidsagenda plaatsen, en (3) een versterkte publiek-private samenwerking om data-uitwisseling beter te faciliteren.

⁵¹ "Chainalysis Report Reveals 700% Surge in Crypto Sanctions Evasion during 2025 amid Rising State Activity", *AML Network*, 5 maart 2026, <https://amlnetwork.org/sanctions-enforcement/chainalysis-report-reveals-700-surge-in-crypto-sanctions-evasion-during-2025-amid-rising-state-activity/>

3.3.1 Aanbeveling 5: Kennisniveau verhogen

Nationaal

Kennisverhogend

Ter versterking van het kennisniveau over cryptocurrency binnen BZ is een Cryptokenniskaart ontwikkeld. Een kenniskaart is een visueel en gestructureerd overzicht van een kennisdomein, waarin relevante begrippen, actoren en processen en hun onderlinge samenhang worden weergegeven. Het doel is om complexe thematiek toegankelijk te maken en binnen een organisatie tot een gedeeld begrippenkader te komen. De Cryptokenniskaart bevat de basisprincipes van cryptovaluta, de relevante actoren in de keten en de belangrijkste mechanismen waarmee crypto kan worden ingezet bij sanctieomzeiling. Deze informatie is verzameld door middel van expertinterviews en bureauonderzoek. De kaart fungeert als introductie-instrument voor medewerkers zonder voorkennis én als naslagwerk voor beleidsmedewerkers. Het kan binnen BZ worden verspreid via het intranet en worden geïntegreerd in interne leer- en opleidingsprogramma's en onboardingstrajecten, zodat het kennisniveau breed en structureel wordt versterkt. De Cryptokenniskaart is beschikbaar op <https://conraadspoon.github.io>. Naast dit basisfundament van de Cryptokenniskaart kan BZ het kennisniveau over crypto verder verdiepen door de inhuur van externe crypto-trainingen.

Korte termijn (0-12 maanden)

De Cryptokenniskaart wordt geïntroduceerd via intranet, wat leidt tot een snelle stijging van basiskennis en een gedeeld begrippenkader

Middellange termijn (1-3 jaar)

De Cryptokenniskaart of andere crypto trainingen worden structureel onderdeel van onboarding en opleidingen.

Lange termijn (3-5 jaar)

Dit ontwikkelt zich tot een structureel verhoogd, institutioneel kennisniveau over crypto, wat leidt tot snellere adaptatie van beleid aan technologische ontwikkelingen.

3.3.2 Aanbeveling 6: Crypto hoger op de politieke agenda

Bilateraal/EU

Organisatorisch

3.3.2.1 Instrument 1: Speciaal Gezant Crypto

Ten eerste beveelt The West Wing aan om een Speciaal Gezant Crypto binnen BZ aan te stellen. Gezien de toenemende rol van cryptovaluta bij sanctieomzeiling, is gerichte specialistische expertise noodzakelijk. Hoewel reeds een Speciaal Gezant Sancties en een Speciaal Gezant Anti-Corruptie bestaan, is crypto in hun mandaat slechts een neventhema. Een duidelijk institutioneel aanspreekpunt met expertise van crypto verankert deze kennis structureel, en vergroot de beleidsfocus en responsiviteit. De Speciaal Gezant Crypto kan een leidende rol vervullen in het agenderen en coördineren van internationale cryptoregulering voor derde landen. Naast technische expertise, is gerichte diplomatieke druk nodig. Zo kan de Speciaal Gezant Crypto een sterker diplomatiek mandaat krijgen voor specifieke financiële hubs zoals de VAE.

Nederland bevindt zich daarnaast in een uitstekende positie om dit onderwerp hoog op de Europese beleidsagenda te plaatsen tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie in 2029. Hierbij zou het kunnen pleiten voor een gezant op Europees-niveau. Een dergelijke EU-gezant zou kunnen zorgen voor coördinatie en harmonisatie tussen lidstaten, Europese instellingen en derde landen rondom crypto sanctieomzeiling. Hiermee ontstaat een centraal Europees aanspreekpunt voor problematiek die per definitie grensoverschrijdend is. Als het niet haalbaar is om een afzonderlijke cryptogezant aan te stellen, wordt aanbevolen om crypto nadrukkelijker op te nemen als thema binnen de agenda van de sanctiegezant.

3.3.2.2 Instrument 2: Crypto in handelsakkoorden

Ten tweede beveelt The West Wing aan om expliciet cryptoclausules in handelsakkoorden met derde landen te verankeren. Een belangrijke uitdaging in sanctienaleving is namelijk de fragmentatie van internationale regelgeving. Sommige jurisdicties fungeren als veilige havens door beperkte transparantie en er is gebrekkige samenwerking tussen Nederland en de EU en derde landen die crypto faciliteren.

Daarnaast blijkt uit interviews dat de effectiviteit van de sancties afhankelijk is van het cryptobeleid van derde landen. Een concreet voorbeeld om internationale standaarden te bevorderen is het opnemen van de zogeheten “Travel Rule”. Deze regel verplicht Crypto-Asset Service Providers (CASPs) om bij transacties gegevens van verzender en ontvanger te delen. Hierdoor blijven financiële stromen traceerbaar en controleerbaar.⁵² In de eerder genoemde aanbeveling (Derde landen, Bridge The Gap) zijn meerdere instrumenten aanbevolen om verschillende typen derde landen te betrekken bij sanctienaleving.

Korte termijn (0-12 maanden)

Binnen BZ kan een Speciaal Gezant Crypto relatief snel worden aangesteld via een ambtelijke beslisnota en een ministerieel besluit. De directe impact ligt in snelle internationale positionering en versterkte inter-departementale coördinatie.

Middellange termijn (1-3 jaar)

Op de middellange termijn fungeert de gezant als beleidsknooppunt en agendeert crypto structureel in onderhandelingen over internationale handelsakkoorden.

Lange termijn (3-5 jaar)

Op de lange termijn draagt dit bij aan de opbouw van structurele capaciteit en betere coördinatie op Europees niveau. Een nationale gezant fungeert daarbij als aanjager van nieuw beleid, terwijl een EU-gezant zorgt voor opschaling en gezamenlijke slagkracht.

⁵² “The EBA issues ‘travel rule’ guidance to tackle money laundering and terrorist financing in transfers of funds and crypto assets”, *European Banking Authority*, 4 juli 2024, [https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-issues-travel-rule-guidance-tackle-money-laundering-and-terrorist-financing-transfers-funds-and](https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-issues-travel-rule-guidance-tackle-money-laundering-and-terrorist-financing-transfers-funds-and-publications-and-media/press-releases/eba-issues-travel-rule-guidance-tackle-money-laundering-and-terrorist-financing-transfers-funds-and).

Ten slotte pleit The West Wing voor een robuust, operationeel raamwerk rond samenwerking en informatie-uitwisseling tussen CASPs, commerciële blockchain analisten en relevante autoriteiten. Deze samenwerking moet gericht zijn op gezamenlijke casusselectie, het delen van typologieën van verdachte crypto-activiteiten en real-time informatie-uitwisseling. Een grote kloof in regulering rond crypto bevindt zich tussen CASPs enerzijds en private, forensische onderzoekers anderzijds. De CASPs zijn wettelijk verantwoordelijk voor zaken rond risicovolle transacties sinds eind 2024 (start van MiCAR⁵³ en TFR⁵⁴ wetgeving). Deze hebben juridische bevoegdheden, zijn verplicht KYC-data (Know Your Customer) te verzamelen en moeten SARs (Suspicious Activity Reports) indienen. Dit is vergelijkbaar met de rol die banken spelen bij traditionele transacties, als poortwachters.

Banken beschikken echter over uitgebreide capaciteiten, gespecialiseerde compliance- en anti-witwas teams, geavanceerde transactie monitoringssystemen en beter inzicht in de transactiegeschiedenis van hun klanten. CASPs, daar tegenover, hebben minder diepgaande KYC-data, beperkte ervaring met SARs en de juridische kaders zijn in ontwikkeling. Dus, CASPs beschikken (nog) niet over de capaciteiten om efficiënt de ongebruikelijke transacties te vinden. Vooralsnog liggen expertise, capaciteiten voor real-time monitoring en data-analyse van de blockchain bij private partijen. De beschikbare kennis en gegevens zijn dus versnipperd, en kunnen niet optimaal ingezet worden voor het opsporen van onregelmatigheden. Daarom ziet The West Wing kansen bij het versterken van de samenwerking tussen publieke en commerciële partijen.

Dit rapport raadt aan om voorbeeld te nemen aan Crypto Cash Fusion Cell⁵⁵ (CCFC). Dit is een samenwerkingsverband tussen verschillende autoriteiten (National Crime Agency, Financial Conduct Authority) en private partijen (Elliptic⁵⁶) in het VK, geleid door de Office of Financial Sanctions Implementation. Binnen de samenwerking krijgen de betrokken partijen real-time toegang tot elkaars gegevens, met als doel efficiëntere opsporing van illegale crypto transacties. Voor optimaal resultaat zal een brede groep instanties betrokken moeten worden. Buiten de CASPs en commerciële partijen moeten de juiste autoriteiten betrokken worden zoals de AFM, de FIU, de FIOD en het OM, met wellicht de Nederlandse Bank voor toezicht. ESB zal een coördinerende rol spelen bij de samenwerking en het selecteren van relevante casussen. Dit verzorgt veilige uitwisseling van data en behoudt de juridische kaders.

⁵³ “Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets”, *European Union*, 9 juni 2023, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>

⁵⁴ “The EBA issues ‘travel rule’ guidance to tackle money laundering and terrorist financing in transfers of funds and crypto assets”, *European Banking Authority*, 4 juli 2024, <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-issues-travel-rule-guidance-tackle-money-laundering-and-terrorist-financing-transfers-funds-and>.

⁵⁵ “OFSI and Partners Clamp Down on the Abuse of Cryptoassets.” *UK Government National Crime Agency*, 29 januari 2026, <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/news/ofsi-and-partners-clamp-down-on-the-abuse-of-cryptoassets>.

⁵⁶ “Elliptic Partners With UK Agencies to Tackle Crypto-enabled Sanctions Evasion,” *Elliptic*, 28 januari 2026, <https://www.elliptic.co/media-center/elliptic-partners-with-uk-agencies-to-tackle-crypto-enabled-sanctions-evasion>.

Korte termijn (0-12 maanden)

Kort na het verbreden van publiek-private samenwerkingen zal het laaghangend fruit geplukt worden. Fraudulente accounts of entiteiten die niet zorgvuldig gewerkt hebben zullen gevonden en buitengesloten worden. Er kan mogelijk ook een tegenreactie ontstaan.

Middellange termijn (1-3 jaar)

Mettertijd zal de samenwerking efficiënter verlopen, en zullen consistent illegale entiteiten gevonden worden. Daarbij zullen CASPs hun capaciteiten ook verder ontwikkelen.

Lange termijn (3-5 jaar)

Nederland heeft een uitstekende positie om een samenwerkingsverband binnen de EU op te stellen. Het heeft enkele jaren de tijd de samenwerking op te bouwen, om vervolgens in 2029 als voorzitter te pleiten voor een EU-wijde implementatie.

De sterke toename van crypto-gerelateerde sanctieomzeiling ondermijnt de effectiviteit van het huidige sanctiestelsel en vergroot de kwetsbaarheid van het Nederlandse en Europese beleid. De combinatie van beperkte kennis, een ontbrekend institutioneel aanspreekpunt en versnipperde expertise zorgt voor een mismatch tussen beleidsvorming en de snelle opkomst van crypto. Door het kennisniveau binnen BZ structureel te verhogen, crypto hoger op de beleidsagenda plaatsen en publiek-private samenwerking rondom informatie-uitwisseling te versterken, kan Nederland deze kwetsbaarheid omzetten in weerbaarheid. Deze maatregelen verstevigen zowel de beleidsmatige regie als de operationele slagkracht en maken crypto tot een integraal onderdeel van toekomstbestendig sanctiebeleid.

DEEL IV AFRONDING

Conclusie

Discussie

4.1 Conclusie

In dit beleidsadvies heeft The West Wing de volgende onderzoeksvraag beantwoord: “Wat zijn de knelpunten in de internationale supply chain die Russische sanctieomzeiling mogelijk maken en welke diplomatieke en beleidsinstrumenten kan Nederland inzetten om deze omzeiling effectief tegen te gaan?”

Het advies is gericht op drie knelpunten in de supply chain. In Nederland is er een duidelijk knelpunt bij het mkb dat handelt in CHPI-goederen. De oorzaak van dit knelpunt is niet een gebrek aan regelgeving of beschikbare instrumenten, maar de toegankelijkheid van die instrumenten voor kleinere bedrijven. Dit belemmert effectieve due diligence en creëert ruimte voor onbedoelde betrokkenheid bij omzeilingsconstructies.

Het tweede knelpunt, namelijk re-export via derde landen, vraagt om maatwerk per relevant derde land, afhankelijk van factoren zoals regionale ligging en institutionele capaciteit. Het bevorderen van wederzijds begrip en technische kennis is een uitdaging, omdat de belangen en perspectief van landen onderling sterk kunnen verschillen. Parallel hieraan vormt de snelle opkomst van crypto een structurele kwetsbaarheid: het derde knelpunt laat zien dat beleid en kennisontwikkeling achterlopen op de technologische en operationele realiteit van de crypto-schaduw economie die sanctieomzeiling mogelijk maakt.

Om deze omzeiling effectief tegen te gaan, geeft dit rapport op basis van onderzoek en diverse interviews de volgende aanbevelingen per knelpunt. Ten eerste wordt aanbevolen om een informatiecampagne over sanctiewetgeving uit te rollen, gericht op het mkb. Het doel is bewustwording en gedragsverandering te stimuleren. Tevens zou de ontwikkeling van een publiek-private samenwerking op het gebied van compliance en due diligence de daadwerkelijke uitvoering van due diligence praktisch haalbaarder maken. BZ kan hierbij een faciliterende rol spelen en zo bestaande compliance-oplossingen uit de markt toegankelijker maken. Bij de implementatie van beide instrumenten moet rekening worden gehouden met het feit dat deze nauw moeten aansluiten bij het mkb, zodat deze groep wordt gemobiliseerd.

Ten tweede wordt aanbevolen om bij ESB aanspreekpunten per regio aan te wijzen met de focus op sanctienaleving in derde landen. Bovendien moet er één fte worden vrijgemaakt voor de coördinatie op sanctienaleving via derde landen. Daarnaast adviseert The West Wing om in te zetten op kennisuitwisseling tussen Nederland en derde landen, om wederzijds begrip en praktische kennis te vergroten. Per casusland ziet de aanpak er anders uit: terwijl sommige landen baat kunnen hebben bij hackathons en academische samenwerking, kan een expertpanel effectiever zijn bij andere landen.

Tot slot, om sanctieomzeiling door middel van de crypto-schaduw economie te bestrijden, is er meer prioriteit en kennis nodig over crypto. Zodoende pleit The West Wing voor drie instrumenten: een Cryptokenniskaart om expertise binnen BZ te verbreden, het prioriteren van crypto regulering door een Speciaal Gezant Crypto aan te stellen en crypto een onderwerp te maken van handelsakkoorden en een versterkte publiek-private samenwerking om data-uitwisseling te faciliteren. Al met al lijkt effectief sanctiebeleid, naast de ontwikkeling van nieuwe instrumenten, vooral baat te hebben bij het afdwingen van het naleven van bestaande instrumenten en het vermogen om deze adaptief en in internationale samenhang toe te passen binnen een complex internationaal krachtenveld.

4.2 Discussie

In het onderzoeksproces werd duidelijk dat het probleem zich afspeelt binnen een snel veranderende en complexe internationale context. Dit vraagt om kritische reflectie op de bronnen, het proces en de uitkomsten. In onderstaande alinea worden de beperkingen, betrouwbaarheid en duurzaamheid van het onderzoek besproken.

De beperkingen van dit onderzoek betreffen haalbaarheid, toepasbaarheid en flexibiliteit. De haalbaarheid van de uitvoering van dit advies hangt af van financiële middelen, datatoegang bij derde partijen en uitvoeringscapaciteit. Daarnaast zijn sommige aanbevelingen, zoals het Nederlands voorzitterschap van de Raad van de EU in 2029, gericht op de lange termijn. De toepasbaarheid van de aanbevelingen verschilt per context. Sommige instrumenten zijn breed inzetbaar, zoals het verbreden van publiek-private samenwerking op het gebied van crypto, terwijl andere afhankelijk zijn van landspecifieke omstandigheden. De flexibiliteit van dit advies wordt begrensd door externe factoren zoals geopolitieke ontwikkelingen en partnerbereidheid. De huidige geopolitieke situatie onderstreept de behoefte aan adaptiviteit bij de uitvoering. Deze beperkingen doen niet af aan de bruikbaarheid van de aanbevelingen.

Om de betrouwbaarheid te verhogen zijn in het onderzoeksproces een aantal mechanismen ingebouwd. Dit zijn kritische reflexiviteit, methodologische zorgvuldigheid en afstemming met de opdrachtgever. De betrokkenheid van IMH en ESB droeg bij aan de toepasbaarheid van dit onderzoek, zonder de onafhankelijkheid te schaden. Daarnaast zijn interviews afgenomen met een diverse groep bestaande uit academici, bedrijven, brancheorganisaties, onderzoekers en andere experts. De breedte van deze groep vergroot de validiteit. Tot slot is via uniforme interviewstructuren en duidelijke interne en externe communicatie geprobeerd zo transparant en consistent mogelijk te zijn.

DEEL V

BRONNENLIJST

Adviesraad Internationale Vraagstukken. “Oekraïne: standvastigheid, weerbaarheid en perspectief.” 22 februari 2024.

<https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2024/02/22/oekraïne---standvastigheid-weerbaarheid-en-perspectief>.

Anti-Money Laundering Authority. “AMLA Expects High Standards against Financial Crime in Crypto Sector.” 15 juli 2025. https://www.aml.europa.eu/news-media/news-articles/amla-expects-high-standards-against-financial-crime-crypto-sector_en.

AML Network. “Chainalysis Report Reveals 700% Surge in Crypto Sanctions Evasion during 2025 amid Rising State Activity.” 5 maart 2026. <https://amlnetwork.org/sanctions-enforcement/chainalysis-report-reveals-700-surge-in-crypto-sanctions-evasion-during-2025-amid-rising-state-activity/>.

Betaalvereniging Nederland. “SWIFT - Betaalvereniging Nederland.” Geraadpleegd op 12 maart 2026. <https://www.betaalvereniging.nl/kennisbank/marktinfrastructuur/swift/>.

BusinessMirror. “UAE Tightens Scrutiny on Russian Companies amid Pressure from US.” . November. 26, 2023. <https://businessmirror.com.ph/2023/11/26/uae-tightens-scrutiny-on-russian-companies-amid-pressure-from-us/>

Centraal Bureau voor de Statistiek. “Mogelijke omzeiling sancties tegen Rusland door jonge, kleine bedrijven.” 10 december 2024. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/50/mogelijke-omzeiling-sancties-tegen-rusland-door-jonge-kleine-bedrijven>.

CEPII. “Russia’s Supply of Dual-Use Goods Amid Sanctions.” Mei 2025. https://cepii.fr/PDF_PUB/lettre/2025/let455ang.pdf.

CEPR. “Export Bans that Weren’t Really Bans: How Russia Kept Importing Military Goods.” 24 februari 2026. <https://cepr.org/voxeu/columns/export-bans-werent-really-bans-how-russia-kept-importing-military-goods>.

Crystal Intelligence. “Garantex & the \$28M Freeze: What’s Next for Crypto?” 18 maart 2025. <https://crystalintelligence.com/investigations/garantex-shutdown-28m-freeze-whats-next-for-crypto/>

De Nederlandsche Bank. “Meldprocedure sancties.” Geraadpleegd op 12 maart 2026. <https://www.dnb.nl/voor-de-sector/open-boek-toezicht/wet-en-regelgeving/sanctiewet/meldprocedure-sancties/>.

Domballe, Jeremy. "Navigating Sanctions Evasion – Trade Analysis of High-Priority Goods Exports to Russia." *S&P Global Blog*, 22 juli 2024. <https://spglobal.com/market-intelligence/en/news-insights/research/navigating-sanctions-evasion-trade-analysis-of-high-priority-goods-exports-to-russia>.

DVJ Insights. "Campagne-effectonderzoek Brexit MKB." Februari 2021.

Elliptic. "Elliptic Partners With UK Agencies to Tackle Crypto-enabled Sanctions Evasion." 28 januari 2026. <https://www.elliptic.co/media-center/elliptic-partners-with-uk-agencies-to-tackle-crypto-enabled-sanctions-evasion>.

Elliptic. "Russia-Linked Cryptocurrency Services and Sanctions Evasion." 21 februari 2026. <https://www.elliptic.co/blog/russia-linked-cryptocurrency-services-and-sanctions-evasion>

Embassy of the Russian Federation in the Kingdom of Thailand. "History of Bilateral Relations." 2025. https://thailand.mid.ru/en/countries/istoriya_otnosheniy/.

Engelbrecht-Bogdanov, Pia. "European Parliament Heeds TI EU Calls to Rebuff Commission Proposal to Remove UAE from Anti-Money Laundering High-Risk List." *Transparency International EU*. April 23, 2024. <https://transparency.eu/european-parliament-heeds-ti-eu-calls-to-rebuff-commission-proposal-to-remove-uae-from-anti-money-laundering-high-risk-list/>

Engelbrecht-Bogdanov, Pia. "Three Years Since Russia's Invasion of Ukraine, How Effective Are the EU's Sanctions?" *Transparency International EU*, 20 februari 2025. <https://transparency.eu/three-years-since-russias-invasion-of-ukraine-how-effective-are-the-eus-sanctions/>.

Erausquin, Gonzalo Saiz. "The Shadow Crypto Economy Feeding Russia's War Machine." *Royal United Services Institute*, 20 februari 2026 <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/shadow-crypto-economy-feeding-russias-war-machine>.

Essen, Hugo von, en Jakob Hedenskog, "Threading the Needle: Boosting Armenia's Resilience and Deepening EU Cooperation," *SCEEUS* no. 17, 4 december 2024, <https://sceeus.se/en/publications/threading-the-needle-boosting-armenias-resilience-and-deepening-eu-cooperation/>.

European Banking Authority. "The EBA Issues 'Travel Rule' Guidance to Tackle Money Laundering and Terrorist Financing in Transfers of Funds and Crypto Assets." 4 juli 2024. <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-issues-travel-rule-guidance-tackle-money-laundering-and-terrorist-financing-transfers-funds-and>.

European Commission Directorate-General for Trade. "EU and Partners Expand List of Common High Priority Items to Further Weaken Russia's War Effort." 23 februari 2024. https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-partners-expand-list-common-high-priority-items-further-weaken-russias-war-effort-2024-02-23_en.

- European Commission Directorate-General for Trade.* "EU Trade Relations with Thailand." Geraadpleegd op 12 maart 2026. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/thailand_en.
- European Commission Directorate-General for Trade.* "European Union, Trade in Goods with Thailand." 8 mei 2025. https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_thailand_en.pdf.
- European Commission Directorate-General for Trade.* "How the EU Adopts and Reviews Sanctions." Geraadpleegd op 2 mei 2025. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-adoption-review-procedure/>.
- European Union.* Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on Markets in Crypto-assets. 9 juni 2023. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
- Federatie Productietechnologie.* "Ledenoverzicht." Geraadpleegd op 12 maart 2026. <https://www.productietechnologie.nl/leden/ledenoverzicht>.
- FIU-Nederland.* "Meldingsplicht." Geraadpleegd op 12 maart 2026. <https://www.fiu-nederland.nl/home/meldingsplicht/>.
- Hong Kong Trade Development Council Research.* "ASEAN Market Snapshot: Thailand." 18 april 2023. <https://research.hktdc.com/en/article/MTM1NDAwNDIxMA>.
- Investment Council of Armenia.* "New Regulation on Dual-Use Products in Armenia." 18 november 2024. https://icarmenia.am/news/new-regulation-on-dual-use-products-in-armenia_.
- Kok, Ronald. "Sanctiecompliance steeds grotere uitdaging voor MKB." *Globe evofenedex* nr. 3, mei 2026: 24–25.
- Krikorian, Onnik James. "Armenia Moves Toward Europe While Still Dependent on Russia." *Eurasia Daily Monitor* 22, no. 9 (2025). <https://jamestown.org/program/armenia-moves-toward-europe-while-still-dependent-on-russia/>.
- Kuzio, Taras. "Armenia Needs to Choose: Europe or Russia." *Geopolitical Monitor*, 1 maart 2024. <https://www.geopoliticalmonitor.com/armenia-needs-to-choose-europe-or-russia/>.
- McAfee Institute.* "From Wallet to Wallet: A Forensic Guide to Monitoring Crypto Transactions." 23 februari 2026. <https://www.mcafeeinstitute.com/blog/from-wallet-to-wallet-a-forensic-guide-to-monitoring-crypto-transactions>.
- Ministerie van Algemene Zaken.* "Beleid voor internationale sancties." Geraadpleegd op 12 maart 2026. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationale-sancties/beleid-voor-internationale-sancties>.

Minister van Economische Zaken en Klimaat, Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. “Dutch Efforts to Achieve a Strong Semiconductor Ecosystem in Geopolitically Challenging Times.”

Rijksoverheid, 21 december 2023.

<https://www.government.nl/documents/2023/12/21/parliamentary-letter-dutch-efforts-strengthening-the-semiconductor-ecosystem-in-geopolitical-turbulent-times>

Mladenov, Nickolay. “The Arab Approach to Mediation: Reshaping Diplomacy in a Multipolar World.” *Washington Institute for Near East Policy*, mei 2024.

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-approach-mediation-reshaping-diplomacy-multipolar-world>.

National Crime Agency. “OFSI and Partners Clamp Down on the Abuse of Cryptoassets.” 29 januari 2026. <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/news/ofsi-and-partners-clamp-down-on-the-abuse-of-cryptoassets>.

Nollet, Kasper. “Honderden olieschepen varen onder valse vlag: wat is de Russische ‘schaduwvloot’ en waarom is ze zo belangrijk?” *VRTNWS*, 2 oktober 2025.

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/10/02/wat-is-de-russische-schaduwvloot/>.

Ockhuijsen, Roemer, en Mitchell van de Klundert. “Handelsdata tonen: Rusland importeerde nog voor miljoenen aan Nederlandse chips.” *NOS*, 26 juni 2024.

<https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2526158-handelsdata-tonen-rusland-importeerde-nog-voor-miljoenen-aan-nederlandse-chips>.

O’Shea, Liam, Olivia Allison, Gonzalo Saiz, en Alexia Anna Hack. “Illuminating the Role of Third-Country Jurisdictions in Sanctions Evasion and Avoidance (SEA).” *SOC ACE Research Paper* No. 21, 2023. University of Birmingham.

PWC en Strategy&. “Semicon in NL.” Mei 2024.

<https://www.pwc.nl/nl/marktsectoren/technologie/documents/semicon-study-nl-2024.pdf>

Rademakers, Robbert, Thijs Houbiers, Nienke Oomes, en Robin Konietzny. “Abnormale toename export van sanctiegoederen naar ‘uitwijklanden.’” *ESB*, 21 februari 2024.

<https://esb.nu/abnormale-toename-export-van-sanctiegoederen-naar-uitwijklanden/>.

Raad van State. “Advies W02.25.00209/II.” Geraadpleegd op 12 maart 2026.

<https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@152497/w02-25-00209-ii/>.

Rijksoverheid. “Europese Unie neemt 20e sanctiepakket aan tegen Rusland.” 23 april 2026.

<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2026/04/23/europese-unie-20e-sanctiepakket-rusland>.

Russia's Pivot to Asia. "Russia, Thailand Bilateral Relations: September 2025 Update." 30 september 2025. <https://russiaspivottoasia.com/russia-thailand-bilateral-relations-september-2025-update/>.

Sawasdee Thailand. "Thailand's International Relations 2025." 12 september 2025. <https://thailand.go.th/issue-focus-detail/thailands-international-relations-2025>.

Sietsma, Siebe, en Paulus Houthuijs. "Miljoenen chips Nederlandse fabrikanten belanden in Rusland ondanks sancties." *NOS*, 27 januari 2023. <https://nos.nl/artikel/2461459-miljoenen-chips-nederlandse-fabrikanten-belanden-in-rusland-ondanks-sancties>.

Stoelinga, Floor, Kasper Pucek, en Rem Korteweg. "Dealing With Third-Country Involvement in Sanctions Evasion: Extraterritoriality as a Policy Frontier?" *Clingendael*, 1 november 2025. <https://www.jstor.org/stable/resrep73127>

Turak, Natasha. "Russia and UAE Double Down on Trade, Testing U.S. Limits." *CNBC*, 7 augustus 2025. <https://www.cnn.com/2025/08/07/russias-putin-meets-with-uae-leader-countries-pledge-to-double-trade-amid-trump-pressure.html>.

Tweede Kamer der Staten-Generaal. "Wet internationale sanctiemaatregelen." Geraadpleegd op 12 maart 2026. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorsteldetails&qry=wetsvoorstel:36898>.

UK Government Office of Financial Sanctions Implementation. "Cryptoassets Threat Assessment." Juli 2025. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/687e6362791bb4d8c309a06e/OFSI_Cryptoassets_Threat_Assessment.pdf.

VOA News. "More Thai Firms Turning up on US Sanctions List for Trade with Russia." 25 februari 2025. <https://www.voanews.com/a/more-thai-firms-turning-up-on-us-sanctions-list-for-trade-with-russia-/7987637.html>.